

МЕМЛЕКЕТ БИЗНЕСКЕ
КӨМЕКТЕСУДІ
ЖАЛФАСТЫРАДЫ

2-бет

ПЛАТОНОВ ҚАЗАҚША,
ДӘНДІБАЕВ ОРЫСША
СӨЙЛЕГЕН МӘЖІЛІС

3-бет

ҚАБЫЛЕТТІҢ
БІР ҚЫРЫ

14-бет

ҚАЗАҚҰНИ

РЕСПУБЛИКАЛЫҚ ҚОҒАМДЫҚ - САЯСИ АПТАЛЫҚ

www.qazaquni.kz

qazaquni2000@gmail.com

2000 жылғы 11 тамыздан шыға бастады

№38 (960) 4.10.2021 жыл

АЛАШ КӨСЕМІ

ӘЛИХАНҒА ЕСКЕРТКІШ ОРНАТЫЛДЫ

МҰНАРЛАНА ҚАРАЙДЫ МҰРЫНҚАРАҚ

Ата-бабамыз ат қойғыш қой. Қазақстанның қай өңіріне қадам бассаңыз да, қарсы алдыңыздан қазақы жер-су аттары амандасқан ағайындай арқа-жарқа қарсы алары хақ. Көркем табиғаттың көркін ашып, көне тарихынан сыр шерткендей сырбаз есімге тәнті боласың. Әрекідік әулиелі жерге кезігесің. Әулие ата, Ұзын ата, Асық ата секілді атауы жұмбақ аймақтар қаншама. Бәрінің тарихы қалың, тамыры тереңде.

8-9
бет

Осыдан 84 жыл бұрын 1937 жылы 27 қыркүйекте XX ғасыр басындағы Алаш қозғалысы көсемі, Алашорда үкіметінің төрағасы Әлихан Бөкейханның атылған күні. Сол кезеңдегі қанды репрессия қазақтың қаймағын қырып, бар асылын жалмап кеткені белгілі.

Екі күн бұрын, өткен сенбіде, 25 қыркүйекте Қарағанды облысы Ақтоғай ауданында Алаш көсемі Әлихан Бөкейханның туғанына 155 жыл толу құрметіне арналған ескерткіш орнатылды. Оған елордадан ҚР Парламенті Мәжілісі депутаты, «Ақ жол» партиясы төрағасының орынбасары, белгілі ақын Қазыбек Иса, «Ақ жол» партиясы Ұлттық кеңесі хатшысы, әлихантанушы ғалым Сұлтанхан Жүсіп, белгілі алаштанушы ғалым, жазушы Тұрсын Жұртбай және Л.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің бір топ алаштанушы ғалымдары арнайы барып қатысты.

10
бет

ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ОБАЛЫ - ҚАЗАҚ ҮКІМЕТІНДЕ!

Иә, Көрнекі ақпаратта Тіл заңын қадағалаудың депутаттар бастамасымен басқа нұсқасын жасау керек! Әйтпесе, көшедегі сауда орындарындағы дау өрши береді. Азаматтардың тілдік дискриминацияға ұшырап, Конституциялық құқының таптала беруінің соңы жақсылыққа апармайды. Біздің үкіметтің тірлігіне қарасақ, осыны қалайтындай. Ең бастысы, былтыр «Қазақ үні» ұлттық порталындағы Президентке жазылған Ашық хатта бір айда 126 мыңнан астам адам талап етіп, қол қойған Мемлекеттік тіл туралы заң қабылдау керек!

4
бет

АУТ СӨЙЛЕГІШ АУЫТ ҚАНДАСТАРДЫ ҚОЛДАП ЖҮР МЕ, ҚОРЛАП ЖҮР МЕ?

КЕЗІНДЕ ТІЛДІ САТҚАН
АУЫТ ЕНДІ ТІЛГЕ
ҚАМҚОР БОЛА АЛА МА?

6-7
бет

МАЖИЛИС РК: ПЛАТОНОВ ВЫСТУПИЛ НА КАЗАХСКОМ ЯЗЫКЕ, ДАНДИБАЕВ – НА РУССКОМ.

А ЧТО БУДЕТ, ЕСЛИ В МАЖИЛИСЕ Я ВЫСТУПЛЮ НА ТУРЕЦКОМ ЯЗЫКЕ?

В ходе обсуждения законопроекта на пленарном заседании Мажилиса 22 сентября заместитель министра обороны Республики Казахстан Тимур Дандибаев ответил на русском языке на вопрос депутата Дархана Мынбай, заданный на казахском. Лишь на вопросы некоторых депутатов чиновник ответил на ломанном казахском языке. Мы попытались это понять.

12
бет

МЕМЛЕКЕТ БИЗНЕСКЕ КӨМЕКТЕСУДІ ЖАЛҒАСТЫРАДЫ

Қасым-Жомарт Тоқаев бизнес қауымдастықтың кезекті съезінде Кәсіпкерлер палатасы Үкіметтің сенімді серіктесіне айналғанын және еліміздің орнықты дамуына зор үлес қосып келе жатқанын айтты. Бес жыл бұрын шағын және орта бизнестің ішкі жалпы өнімдегі үлесі 24 пайыз болды. Қазір бұл көрсеткіш 32 пайызға жетті және салада 3,5 миллион отандасмыз жұмыспен қамтылған.

Президент Үкімет пен бизнестің жуырда атқаруға тиісті міндеттеріне арнайы тоқталды. Оның айтуынша, елімізге жаңа реттеуші саясат қажет. Қатаң реттеуден бизнестің іскерлік белсенділігін ынталандыруға, «smart regulation» деп аталатын өзін-өзі реттеуге көшіп, Үкімет пен «Атамекен» бірлесіп, шағын және орта бизнесті дамытудың жаңа стратегиясын әзірлеуі қажет. Құжатта бизнесті тикелей, адрессіз қолдау мен субсидиялаудан мәзірше нарықтық құралдар мен әдістерге көшу мәселесі қарастырылады. Жалпы шағын және орта бизнес санының өсуіне қарамастан, орташа компаниялар үлесінің төмен болуы

— бұрынғы және әлі күнге дейін шешілмеген проблема. Дәл осы компаниялар мейлінше орнықты әрі бәсекеге қабілетті. Осыған байланысты шағын бизнестен орта санатқа көшу үшін реттеуші және ынталандырушы жаңа шаралар қажет.

Мемлекет басшысы қазақстандық өнімді дамыту еліміздің экономикалық саясаттағы басымдықтарының бірі екенін айтты. Осыған байланысты жылдың соңына дейін Президенттің тапсырмасына сәйкес қордалған мәселені шешуге бағытталған «Өнеркәсіп саясаты туралы» Заң қабылданады.

Шағын және орта бизнеске түсетін жүктеме 34 пайыздан 25 пайызға дейін азаяды, салық тәртіптерін жетілдіру жұмыстары пысықталады.

Президент мемлекет пен бизнес арасындағы байланысты цифрландыруды белсенді жалғастырудың маңызды екенін атады. Бұл іске әрбір әкім есеп беруі тиіс, Үкімет қатаң бақылап, жұмысты үйлестіруге міндетті. Президент съезд барысында қабылданған нақты шешімдерді Үкімет іс жүзінде пайдалануы тиіс екенін назар аударып, шағын бизнесті дамыту және нығайту мемлекет үшін басты басымдық екенін атап өтті.

ҰЛТТЫҚ ҮНІМІЗДІҢ ҰЛЫ МЕРЕКЕСІ

Қазақстан Республикасы
Парламенті Сенатының
Төрағасы Мәулен Әшімбаев
радио қызметкерлерін кәсіби
мерекесімен құттықтады.

«Құрметті радио қызметкерлері! Сіздерді бүгінгі кәсіби мерекелеріңізбен шын жүректен құттықтаймын! Мемлекет басшысының бастамасымен белгіленген бұл күн биыл елімізде алғаш рет аталып өтуде. Биыл отандық радиолардың қарашаңырағы Қазақ радиосының хабар тарата бастағанына тура 100 жыл толып отыр. Осы жылдардың ішінде Қазақ радиосы халқымыздың күнделікті тыныс-тіршілігінен бастап тарихымыз бен дәстүрімізді, әдебиетіміз бен мәдениетімізді, өнеріміз бен ұлттық құндылықтарымызды дәріптеуге үлкен үлес қосты», - деді Сенат Төрағасы. Сондай-ақ, жоғары палата басшысы әр жылдары осы ұжымда Әміре Қашаубаев, Ахмет Жұбанов, Шәкен Айманов, Шәмші Қалдаяқов сияқты біртуар тұлғалар еңбек еткенін, қазақ дикторлық мектебінің шынында тұрған Әнуар Байжанбаев, Мина Сейітова,

Сауық Жақанова сияқты майталман мамандар ұлт мақтанышына айналғанын атап өтті. «Қазіргі таңда Қазақ радиосының «Алтын қорында» Қазақ радиосының көрінісі, құрылған мен әңгімелер, жаңалықтар мен шоулар ұлтымыздың бір ғасырлық шежіресі десе, артық емес. Бауыржан Момышұлы, Мұқағали Мақатаев сынды ұлы тұлғаларымыздың даусы сақталған сирек жазбалардың бүгінге жетуі соның жарқын көрінісі. Тәуелсіздік отандық радио саласының дамуына тың серпін берді. Бұрын бір ғана Қазақ радиосы болса, егемендік кезеңінде ондаған жаңа радиолар ашыла бастады. Олардың тақырыптық аясы да айтарлықтай кеңейе түсті» деді ол. Одан бөлек, Мәулен Әшімбаев алдағы уақытта елімізде бұл сала бұдан да ерекше екіпінмен дамитынына сенім білдірді.

ЕУРООДАҚ ИННОВАЦИЯЛЫҚ ШЕШІМДЕРДІ ҚОЛДАЙДЫ

Жетпіске жуық қазақстандық
ақпараттық технологиялар
саласының студенттері мен
мамандары Алматыдағы ЕУ
Ecohackathon байқауына
қатысты. Мақсат -
климаттық мәселелерді
азайту үшін ең үздік таза
технологиялық шешім табу.

Байқауға қатысушылар инновациялық идеялары мен жобаларын ұсынды. Қазылар алқасы барлығы 12 жобадан үздік үш топты тандады:

«Farmeg» тобының ұсынған жобасы тамақ қалдықтарын табиғи тыңайтқышқа өңдеу.

Ал, «Lilo» тобының мобильді эко қосымшасы, ол жеке тапсырмаларды күнтізбе ретінде аяқтауға көмектеседі. «Eco menu» тобының жобасы мекемелерде қағаз мәзірлер мен чектерді азайтуға бағытталған. Осы күзде жеңімпаздар Эстонияға IT және стартап индустриясындағы еуропалық тәжірибені зерттеу үшін танысу сапарымен барады. Шараға атсалысқан барлық қатысушыларға алғыс сертификаттар берілді. Сонымен қатар, Еуроодақ өкілдігі мен Еуроодақ елдерінің Қазақстандағы елшіліктері жеңімпаздарға бағалы сыйлықтар табыстады.

ЖАСТАР ЕҢБЕК АРДАГЕРЛЕРІМЕН КЕЗДЕСТІ

Ел Тәуелсіздігінің
30 жылдығын мерекелеу
аясында Степногор қалалық
жастар ресурстық орталығы
«Жапа ұғрақ STEP» қоғамдық
бірлестігімен бірлесіп,
Еңбек күніне орай еңбек
ардагерлерімен «Еңбек ада-
мы» тақырыбында ұрпақтар
кездесуін өткізді.

Іс-шараның мақсаты - аға ұрпақ өкілдерін құрметтеу, жастардың назарын олардың мәселесін шешуге аудару, еліміздің, туған өлкенің тарихи өткеніне қызығушылықты арттыру, жоғары рухани-адамгершілік қасиеттерге, азаматтық жауапкершілікке, өз Отанына деген сүйіспеншілік пен адалдыққа тәрбиелеу. «Қарт адамдарға жастар тарапынан құрмет көрсетілуі тиіс. Қазіргі таңда жас ұрпақ пен қарттардың арасындағы қарым-қатынаста онша көңіл бөлінбей келеді. Жастарға рухани-адамгершілік және азаматтық-патриоттық тәрбие беруде қарттарымыздың ақыл-көнісі жетіспейді. Қарттар мен

мүгедектерге құрметпен қарау, оларға қолдау көрсету - өскелең ұрпақтың парызы. Отанымыз, өлкеміз, қаламыз, ауданымыз және бүгінгі жастар біздердің бақытты өмір сүруіміз үшін мандай терін төккен аға ұрпақтың еңбегін ұмытуға еш құқымыз жоқ. Біз оларды және олардың еңбегін білуге және есте сақтауға міндеттіміз», - деп атап өтті Степногор қалалық жастар ресурстық орталығының директоры Нұрбану Қалхаманова. Іс-шара аясында ардагерлерге да-стархан жайылды. Жылы шырайлы өткен кездесуде жастар ардагерлерге өздерін толғандырған сауалдарын қойып, тұшымды жауаптар алды.

АТАҚТЫ СПОРТШЫ БАПКЕРЛІККЕ БЕТ БҰРДЫ

Мәнерлеп сырғанаудан
әлем чемпионатының
күміс жүлдегері Элизабет
Тұрсынбаева Қызылорда
қаласында бапкерлік
қызметін бастады.

Элизабет Тұрсынбаева 2000 жылы дүниеге келген. Бұған дейін әлем чемпионатының күміс жүлдегері, еліміздің үш дүркін чемпионы болды. Оған қоса жасөспірімдер қысқы олимпиадасының қола жүлдесіне қол жеткізді. Атақты спортшы Қызылорда қаласында журналистерге үлкен спортпен қоштасатынын мәлімдеді. «Мен кішкентай кезімнен мәнерлеп сырғанаудың шебері болуды қаладым. Сол жолда барымды салдым. Үлкен жетістіктерге де қол жеткіздім. Бұл орайда мені қолдаған азаматтар аз болған жоқ. Өкініштісі, денсаулығым байланысты спорттық мансабымы ерте аяқтауға мәжбүр етті. Мұндай шешім қабылдау мен

үшін ауыр соқты. Алда талай жақсы жаңалықтар көп болады деген үміттемін. Мені қолдаған баршаңызға алғыс айтамын», - деді Элизабет Тұрсынбаева. Сондай-ақ брифингте Элизабет Тұрсынбаеваның әкесі және жеке бапкері Байтақ Тұрсынбаев бұл шешімге байланысты өз пікірімен бөлісті. «Элизабет мәнерлеп сырғанау спортына 2005 жылы келді. Сегіз жасында көптеген жарыстарға қатысты. Сондай-ақ, Қазақстан құрамасында өнер көрсетті. Осы аралықта Элизабет үлкен жетістіктерге жетті. Алға қойған мақсатымыз өте көп еді. Қысқы олимпиадаға қатысуы жоспарланған едік. Дегенмен денсаулығы сыр берді. Ойласа келе осындай шешімге келдік. Әрине мұндай шешім шығармас бұрын көп ойландық. Бірақ ұзақ уақыт бойы арқа қаратынан толық айыға алмады. Элизабеттің барша жанкүйерлеріне тек алғыс айтамыз», - деді Байтақ Тұрсынбаев.

ЕЛІМІЗДЕГІ ЕҢ ІРІ МАЛ БОРДАҚЫЛАУ КЕШЕНІ

Түркістан облысы Сайрам
ауданында 21 мың бас мал
бордақылау алаңының
құрылысы жүргізілуде.

Қайнар бұлақ ауыл округіндегі бұл нысанның жалпы аумағы 76 гектарды қамтиды. Жеке кәсіпкер Бексұлтан Бегалиев жүзеге асырып отырған жобаның құны 3 млрд. теңге. Кәсіпкер тәулігіне 500 тонна ет өндіруді көздейді. Асылтұқымды мал басын бордақылайтын кешенде 25 жергілікті тұрғын тұрақты жұмыспен қамтылақ. Құрылыс барысын облыс әкімі Өмірзақ Шөкеев арнайы барып көрді. Аймақ басшысы

Сайрам ауданы аумағында заңсыз жер қойнауын пайдалану фактілеріне назар аударды. Жер учаскелерін нысаналы мақсатына сай пайдаланбай, заңсыз жер учаскелерін қазып, қиыршық тас өңдеп, құрылыс жұмыстарын жүргізіп отырған 31 жеке және заңды тұлғалар немесе 34 жер телімі анықталған. Оның ішінде 15 заңсыз жер қойнауын пайдаланушыларға шара қаралып, сотта қаралуда.

Сондай-ақ, Сайрам ауданында өндірістік қуаты жылына 100 млн. дана болатын жөргектерді өндіру жобасын іске асыруды бастады. Өндіріс орнында 60 жана жұмыс орны ашылды.

ҚАРТТАРҒА ҚОЛДАУ КӨРСЕТІЛЕДІ

Елімізде егде жастағы азаматтарды әлеуметтік қолдауға бағытталған 2025 жылға дейінгі «Белсенді ұзақ өмір сүру» атты жоспар бекітілді.

Еңбекминнің мәліметінше, аталған жоспар егде жастағы адамдардың қоғам өміріне белсене араласуына мүмкіндік береді. «Жоспарға сәйкес еліміздің барлық өңірлерінде белсенді ұзақ өмір сүру орталықтарын ашу көзделген. Орталықтардың қызметі егде жастағы белсенді азаматтардың санын көбейтуге, олардың өмір сүру сапасын, әл-ауқатын, денсаулығын және психоэмоционалдық жағдайын жақсартуға мүмкіндік береді. Қазіргі уақытта аталған орталық еліміздің 10 өңірінде ашылды. Атап айтқанда, Нұр-Сұлтан, Алматы және Шымкент қалаларында бар. Одан бөлек, Ақмола, Жамбыл, Қарағанды, Қостанай, Ақтөбе, СКО және Түркістан облысында орталықтар жұмыс істеп тұр», - деді ҚР Еңбек және халықты әлеуметтік қорғау министрлігі Әлеуметтік көмек саясатын дамыту департаментінің директоры Асқар Ниязов. Бұған дейін хабарлағанымыздай, министрлік егде жастағы жандарға көрсетілетін әлеуметтік көмек тізімін жариялады. Сондай-ақ, Қазақстанда егде жастағы 45 мыңнан астам жан мемлекет тарапынан көрсетілетін арнаулы әлеуметтік қызметпен қамтылғаны айтылды.

ПЛАТОНОВ ҚАЗАҚША, ДӘНДІБАЕВ ОРЫСША СӨЙЛЕГЕН МӘЖІЛІС

МЕН МӘЖІЛІСТЕ ТҮРІКШЕ СӨЙЛЕСЕМ ҚАЛАЙ БОЛАДЫ?

Өткен аптадағы Мәжілістің жалпы отырысына келген ҚР Қорғаныс министрінің орынбасары Тимур Дәндібаев заң жобасын талқылауда депутат Архан Мыңбайдың қазақша сұрағына орысша жауап берді. Кейбір депутаттар сұрағына ғана шала қазақша жауап берді. Онысын түсінуге тырыстық.

Ал Мәжіліс депутаты, белгілі тележурналист Артур Платонов осы заң жобасы бойынша қосымша баяндаманы қазақша жасады. Бір қуантарлығы, Арханның қазақшасы вице-министрдің қазақшасынан жақсы шықты. Мен бұл ойымды айтып, Артур Станиславұлына алғысымды жазып жібердім. Сөйтсем, Мәжілісте үнемі тек мемлекеттік тілде сөйлейтін депутат Наталья Деметьева да тура осындай пікір айтыпты екен.

Иә, Артур Платоновтың мемлекеттік тілде сөйлеуі көп депутаттар мен министрлік басшыларына, тіпті үнемі өзге мемлекеттің тілінде сөйлейтін өзіміздің қазақ депутаттарға да үлгі болды. Алғысыма рахмет айтуға кабинетіме іздеп келген Архенке: «Енді депутаттық сауалды да қазақша жасаңыз» дедім қолым алып. Архен соған ұмтылып жүргенін айтты. Кезінде әлемдегі елдер бір-бірін қырып жатқан заманда, қиын-қыстауда қаншама халықты дархан даласындай кен құшағына қысып, бір тілім нанан бөліп беріп, аман алып қалған бейбітшіл қазақ халқының ерлігі мен мейірімділіне ризашылығы ретінде күшті фильм жасаған Артур Станиславұлына табыс тіледім.

Артур Платонов туралы айтқанда, елімізде тұңғыш рет 2012 жылы 30 қазанда ҚР Журналистерінің этикалық Кодексі қабылданған талқылау еске түседі. Сонда мен Кодекстің «Кәсіби парыз» атты 1-ші бабына «ҰЛТТЫҚ АҚПАРАТТЫҚ ҚАУІПСІЗДІКТІ САҚТАУ» таланың екі рет дауысқа салып, жауап бергендерім. Менің ұсынысыма қосылып, депутаттардың алдыңғы қатарында тележурналист Артур Платонов болды. Ал сол кезде де бұл бапқа басқа-басқа емес, өзіміз, мемлекет мүддесіне (ұлттық мүдде деп ұғыңыз) тікелей жауапты, мемлекеттік бюджеттен қаржыланып отырған мемлекеттік басшылар қарайтын «Нұр медианың» сол кездегі басшысы, ана тілінде сөйлемейтін Ерлан Байжанов жалғыз өзі қарсы шыққан еді...

Өткен аптада ғана Мәжілістің әлеуметтік-мәдени даму комитетінде өткен жаңа заң жобасының тұсаукесерінде ҚР Денсаулық сақтау вице-министрі, Бас санитар Ерлан Қиясов та депутаттардың қазақша сұрағына орысша жауап беріп отырды. Менің сұрағым да, орысша ауылдап бара жатыр еді: «Кешіріңіз вице-министр мырза! Мен сізге мемлекеттік тілде сұрақ қойдым, мемлекеттік тілде жауап беруіңізді талап етемін!»-деп тоқтатып тастауға тура келді. Қазақ Парламентіне келген қазақ вице-министрі мен тура бір алыс шетелдің тілінде сұрақ қойғандай қиналып, ақыры кейін жазбаша жауап берейін деп құтылды.

Быыл 3 ақпанда мен «Мемлекеттік тілдің мәртебесін анықтайтын уақыт жетті» атты «Ақ жол» фракциясының депутаттық сауалын жариялайтын жалпы отырыста Ұлттық экономика министрі Әсет Ерғалиев те депутаттардың

қазақша сұрақтарына орысша жауап беріп жатқанда, депутат Берік Дүйсембиев ескерту жасап, мен сол кездегі депутаттық сауалыма қосып сынап, ақжолдықтардың аттанымен зорға тоқтатып едік...

Көктемде Мәжілісте әлеуметтік-мәдени даму комитетінде өткен білімге байланысты дөңгелек үстелде де вице-министрі Бибігүл Асылвадан бастап, басшылар да, қосшылар да түгелге жуық орыс тілінде сөйлеп, сонда да біздің ескерткімізді алып, Мәжілістедегі сындымызға ұшыраған 2020 жылы 11 наурызда Мәжілістің жалпы отырысында депутат Наринэ Микаелян Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі вице-министрі Асхат Оразбекке мемлекеттік тілде бірқатар сұрақтар қойған болатын. Өзге ұлт өкілі, Парламент депутатының мемлекеттік тілдегі сұрағына вице-министр Асхат Оразбек мырза мемлекеттік тілде емес, Ресейдің тілінде жауап бергені өте сорақы жағдай болды... Ойына ештеңе кіріп-шықпай тұрған оның сазайын Мәжіліс төрағасы Нұрлан Нығматуллин беріп еді. Мемлекеттік тілге байланысты спикерден ескерту алмаған министрлік басшылары аз шығар...

Иә, әділін айта кету керек, Мәжіліс төрағасы Нұрлан Нығматуллин отырыстың күн тәртібіндегі мәселелерді ресми түрде тек мемлекеттік тілде жүргізеді. Депутаттарға қандай ұлт өкілі болсын, тек қазақ тілінде сөз беріледі. Мәжіліс қабырғасындағы басты экрандағы жазбалар тек мемлекеттік тілде, латын графикасындағы қазақ әліпбиімен жазылады.

Бізден басқа елдерде заң шығарушы орган - парламентте елдің заңын қатаң сақтап, депутаттар да, министрлері де тек мемлекеттік тілде сөйлейді. Өзге мемлекеттің тілінде сөйлеу қылмысқа барабар жәйт. Анау жылы Түркия парламентінде бір депутат сөзінің арасында бір мақалды келтірме болып, екі сөзді ғана өзге тілде айтқаны үшін мандатынан айрылды. Міне, өзін-өзі сыйлайтын, өзгеге де сыйлата білетін ел! Ал бізде министрлеріміз мемлекеттік тілдегі сұрақтардың өзіне Ресей тілінде жауап беріп, зуылдап тұра береді. Тілін қорғай алмаған Қорғаныс басшылары елін қорғай алады дегенге кім сенеді? Қазақ тілін білмеген Денсаулық саласы басшылары ауырған қазақты қалай емдейді? Қазақ тілін білмеген білім саласындағылар қазаққа қалай білім бермек? Мәжіліс комитеттеріндегі, фракциялардағы отырыстарда, жұмыс топтары мен жиындар да мемлекеттің заңын сақтап, мемлекеттік тілде жүріп, басымдық мемлекеттік тілге берілуі тиіс.

Әйтпесе, ПЛАТОНОВ ҚАЗАҚША, ДӘНДІБАЕВ ОРЫСША СӨЙЛЕГЕН МӘЖІЛІСТЕ мен ТҮРІКШЕ немесе ӨЗБЕКШЕ СӨЙЛЕСЕМ ҚАЛАЙ БОЛАДЫ? «Ақ жол» партиясы фракциясы 2012 жылдан бері көтеріп келе жатқан, былтыр «Қазақ үні» ұлттық порталында бір айда 126 мың адам талап етіп, қол қойған Мемлекеттік тіл туралы заң қабылданбай көрген күніміз осы!?

Қазыбек ИСА,
ҚР Парламенті
Мәжілісі депутаты

ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ОБАЛЫ – ҚАЗАҚ ҮКІМЕТІНДЕ!

Түске дейін жазғанымыздай, «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне көрнекі ақпарат мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» заң жобасы бойынша Кәсіпкерлік кодекстің 138-бабына Тіл туралы заңнаманың сақталуын бақылау функциясына қайта енгізу туралы бұқпай ұсынысымызға Қазақстан Республикасы Үкіметі қарсы шықты. Бүгін түстен кейін осы заң жобасы жұмыс тобының кезекті отырысы болды.

Премьер-Министр Асқар Маминнің атынан келген үкімет қорытындысында - «кәсіпкерлік субъектілерге қосымша ауыртпалық жүктейтіндігі және аталған функцияның мақсатсыз екендігіне орай түзету қолдау таппады» - дейді. Бұл қарсылық, негізі Ұлттық экономика министрлігі мен «Атамекен» ұлттық палатасынан шығып отыр. Өйткені басқа министрліктер мен ведомство басшылары түгел қолдаған. Ал қандай «қосымша ауыртпалық жүктейтіндігі» туралы үкімет қорытындысында нақты айтылмаған. Осындай негізсіз қарсылықтарға қалай сенуге болады? Кәсіпкерлік кодекстің 138-бабында берілген Бақылау жүзеге асырылатын кәсіпкерлік субъектілері қызметінің салаларының тізіміне Тіл туралы заңнаманың сақталуын бақылауды енгізген жағдайда кәсіпкерлерге ешқандай қысым жасалмайды. Себебі, Тіл туралы заңнаманың сақталуын бақылау іс-шарасы кәсіпкерлік нысанның жұмысына ешқандай кедергі келтірмейді, кері әсер етпейді.

Жұмыс тобында үкімет өкілдеріне:

«Тіл заңын қадағалау кәсіпкерлікке ауыртпалық туғызады деген қорытындылардың қарсы нақты дәлелдерім» - деп, 5 себепті ұсындым:

1. Өнім шығару, сауда-саттық жасау, қызмет көрсету, қоғамдық тамақтандыру және т.б. сияқты өндірістік процестер тоқтатылмайды. (Санитарлық-эпидемиологиялық қадағалау органдары тоқтатуы мүмкін.)

2. Кәсіпкерлердің банктегі жеке есепшоты бұғатталмайды. (Салық немесе қаржы бақылау органдары бұғаттауы мүмкін.)

3. Кәсіпкерлік нысан орналасқан ұйымда немесе ғимаратты пайдалануға уақытша тыйым салынбайды. (Өрт қауіпсіздігін бақылау мекемелері тыйым салуы мүмкін.)

4. Кәсіпкерлікті тексеруге мораторий деген уақытша шара, сондықтан ол қолданыстағы заңнамаға өзгерту енгізуге бөгет бола алмайды. Бұл жерде мараторий туралы сөз жоспарлы тексеру туралы. Ал бақылау органдарына арыз-шағым түсіп, ол бойынша жоспардан тыс тексеру қажет болса, оған мараторий жарияланғандығының қатысы жоқ., тексеріле береді.

5. Кәсіпкерлік кодекстің 138-бабында бұрын берілген Бақылау қайта қосылғанда бюджеттен ешқандай шығын қажет етпейді. Мен мұны халықпен бірге кәсіпкерлер құлын қорғап жүрген «Ақ жол» партиясынан сайланған депутат ретінде айтамын!»-деп мәлімдедім.

Менің осы қойған 5 дәлеліме ешкім қарсы жауап бере алмады. Білім және ғылым министрінің бірінші орынбасары Шолпан Танамова Кәсіпкерлік кодекске Тіл туралы заңнаманың сақталуын бақылау құзыретін қайтаруға қарсы болған Ұлттық экономика министрлігі мен «Атамекен» ұлттық палатасына сілтеді. Ұлттық экономика министрлігінің өкілі Сұлтанбек Жарас жауап бере алған жоқ. «Атамекен» ұлттық палатасы өкілі Құралай ханымның жауабы мұндай болды. Бұны байқаған жұмыс тобы жетекшісі Берік Әбдіғалиұлы «Қазекеннің сұрағына жауап беруге бұл дайын емес. Негізгі мәселе бұларда емес, басшыларында ғой» деп қорытты. Бас прокуратура өкілі Абат Төрмұратұлы менің ұсынысымды қолдап, Тіл саласына құзыреттілік берілуі керектігін мойындады, Алла разы болсын. Бірақ, Білім министрлігі Үкіметтің қорытындысына сүйенетіндігін мәлімдеп, Тіл заңын қадағалаудың басқа нұсқасын ұсынды. Ол сенімсіз нұсқаны ол жерде ешкім нақты дәлелдеп бере алмады. Егер осы Тіл заңнамасының сақталуы Кәсіпкерлік кодексте болған болса, ешкім көше аралап, сатушылармен дауласпаған

болар еді. Яғни, біздің үкімет, атап айтқанда Ұлттық экономика министрлігі мен «Атамекен» ұлттық палатасы елдегі заңсыздықтардың өршуіне мүдделі болып отыр ма деген ойға қаласын. Себебі, Кәсіпкерлік кодекстен дәл осы Тіл заңнамасы сақталуын талап еткен бап алынып тасталған 2015 жылдан бері жылына 13 мыңға жуық шағым түскен (2018 жылы - 12886, 2019 жылы - 12900). Ал сауда орындарындағы мемлекеттік тілдегі мәліметтер өрескел қателерге толы. Сөздердің мағыналары мазакқа айналып аударылған. Бұл әр адамның, 80 пайызға жуық қазақ халқын тілдік дискриминацияға ұшыратып, Конституциялық құқына (14 бап) нұқсан келтіреді. «Егер Кәсіпкерлік кодекстің 138-бабына Тіл заңына байланысты Бақылау қайтарылмайтын болса, онда осы баппен сабақтас, бақылауды Кәсіпкерлік кодекске байлап қойған Тіл заңындағы 25-4 бапты да алып тастау керек. Өйткені бұл бапты 2011 жылы қосқан соң, 2013 жылы осыған сәйкес Кәсіпкерлік кодекске Тіл заңына байланысты бақылау функциясы қосылды. 2015 жылы ол функцияны алып тастағанда, 25-4 бапты да алу керек еді»-деген қарсылығым да ешкім қарсы жауап бере алмады.

Бас прокуратура өкілі Абат Төрмұратұлы менің айтқан дәлелімді қолдап, Тіл заңының 25-3 бабы мен 25-4 баптары бір-біріне қарама-қайшы екенін айтты. Алла разы болсын әділін айтқан азаматқа. Сонымен, жұмыс тобының дауыс беру қорытындысы бойынша заң жобасында Тіл заңын бақылау туралы баптың сақталуын қолдап жалғыз депутат, мен - «Ақ жол» фракциясының мүшесі Қазыбек Иса ғана қолдап, үкімет қорытындысына қарсы шықтым. Депутаттар жұмыс тобы шешіміне қарсы Әбдіғалиұлы мен Жанарбек Өшімжанұлы Көрнекті ақпаратта Тіл заңын қадағалайтын басқа заң жобасын жасау керектігін айтып, Үкіметтің талабымен келісті. Басқа депутаттар да үкімет қорытындысын қолдады. Сонымен, Көрнекті ақпарат туралы заң жобасын Тіл заңының сақталуын бақылау функциясы алынып тасталды. «Мыңмен жалғыз алыстым, кінә қойма» деген ұлы Абайдың қайран сөзін қайталап отырудан басқа қайран жоқ болды...

Иә, Көрнекті ақпаратта Тіл заңын қадағалаудың депутаттар бастамасымен басқа нұсқасын жасау керек! Әйтпесе, көшедегі сауда орындарындағы дау өрши береді. Азаматтардың тілдік дискриминацияға ұшырап, Конституциялық құқының таптала беруінің соңы жақсылыққа апармайды. Біздің үкіметтің тірлігіне қарас, осыны қалайтындай. Ең бастысы, былтыр «Қазақ үні» ұлттық порталындағы Президентке жазылған Ашық хатта бір айда 126 мыңнан астам адам талап етіп, қол қойған Мемлекеттік тіл туралы заң қабылдау керек! Жалпы, Көрнекті ақпарат туралы заң жобасында көптеген жетістіктер де бар. Сауда нүктелері мен мейрамхана-кафелерде, кәсіпкерлік нысандарда мемлекеттік тілде жазуды міндеттеу, мандайшалар атауын мемлекеттік тілде, қажет болса ғана өзге тілде жазу т.б. ұтымды баптар бар. Бірақ ең басты талап - Тіл туралы заңның сақталуын қадағалау бабы енбей қалды. Қазақ тілінің мүддесіне Қазақ үкіметі қарсы болды. Мемлекеттік тілдің обалы - Ұлттық экономика министрлігі (министр Әсет Ерғалиев) және «Атамекен» ұлттық палатасында (төраға Тимур Құлыбаев). Атауында «Ұлттық» деген қасиетті статусы бар осы екеуі Ұлт және Мемлекеттік тілге қарсы шықты! 2012 жылы «Ақ жол» партиясы фракциясы Тіл заңына өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы заң жобасын жасағанда да, Қазақ тіліне Қазақ үкіметі қарсы болып еді. Енді міне, тағы да тосқауыл!

ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ОБАЛЫ - ҚАЗАҚША СӨЙЛЕМЕЙТІН ҚАЗАҚ ҮКІМЕТІНДЕ! Қазақ тілінің мүддесіне қарсы Қазақ үкіметімен қанша уақыт өмір сүреді екенбіз?! Әлемде Мемлекеттің Мемлекеттік тілге - Мемлекеттік мүддеге қарсы шығатын маскара парадоксы тек Қазақстанда ғана! «Ақ жол» партиясы көтеріп келе жатқан парламент билігін ұлғайту мәселесін қолға алмай көрген күніміз осы!

Қазыбек ИСА,
ҚР Парламенті
Мәжілісі депутаты

ЕЛІМІЗ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚОЛДАНЫСТАҒЫ ЕКПЕМЕН ҚАМТАМАСЫЗ ЕТІЛСІН

ҚР ПРЕМЬЕР-МИНИСТРІНІҢ ОРЫНБАСАРЫ Е.ТОҒЖАНОВҚА

Мәжіліс депутаты Ғани Хамзин халықты коронавирусқа қарсы вакцинациялау туралы депутаттық сауал жолдады. Халық қалаулысы елімізді халықаралық қолданыстағы екпемен қамтамасыз етуді талап етті.

Өткен жылдың маусым айынан бастап Президент Қ.Тоқаев Денсаулық сақтау министрлігіне коронавирусқа қарсы вакциналарды сатып алуды бірнеше рет тапсырғаны белгілі. Шенеуніктер ресейлік және отандық вакциналар Республика халқын имундауды толық қамтамасыз етеді деп Президентті сендірді. Ағымдағы жылдың ақпан айынан бастап Қазақстанда жаппай вакцинациялау үрдісі басталды. Алайда оны жүзеге асыру барысын Мемлекет басшысы мен Парламент депутаттары бірнеше рет қатаң сынға алған болатын. Осылайша, 1 сәуірде Президент бұл тапсырманың бұзылуына көңілі толмады, өйткені екі айда азаматтардың 0,2 пайыздан азы ғана вакцинацияланды. Денсаулық сақтау министрілігі вакцинацияның төмен қарқынының себебі Sputnik-V вакцинасының жетіспеушілігі екенін айтты.

5 мамырда Мәжілісте вакцинация қарқынын талқылау

кезінде жағдай тағы да сынға ұшырады. Үш айдан кейін халықтың тек 2,2%-ы толық вакцинациядан өтті.

23 маусымда Президент Тоқаев елдегі эпидемиологиялық жағдайдың күрт нашарлауы аясында вакцинация қарқынын тағы да сынға алды және әкімдерден «азаматтарды вакцинациялау науқанын әкімдердің өздері жүргізулерін» талап етті. 10 шілдеде компания мамыр айында Қазақстан үшін бөлген Pfizer вакцинасының екі миллион дозасын жеткізу үрдісінің бұзылғаны белгілі болды. Мұның себебі осы вакцинаны барлық сатып алушылар үшін стандартты болып табылатын жеткізу және сақтау бойынша кейбір талаптар деп көрсетілді. Шамасы, осы сынның қысымымен Денсаулық сақтау министрілігі вакцинациялау көрсеткіштерін халықтың жалпы санына (бүкіл әлем бойынша) емес, «вакцинациялауға жататын» халықтың жалпы санына қарай көрсете бастады.

Айта кетейік, өткен жылы Денсаулық туралы кодексін талқылау кезінде алдыңғы Денсаулық сақтау министрлігі ұжымдық иммунитетті қалыптастыру үшін «вакцинациялауға жататындардан» емес, азаматтардың (немесе ұжым қызметкерлерінің) жалпы санының кемінде 70-80%-ын қамту қажеттігі туралы айтқан болатын. Біздің білуімізше, Еуропалық одақта да осындай көзқарас бар. Осылайша, вакцинацияның қазіргі көрсеткіші «вакцинациялауға жататындардың» 60-70%-ын құрайды, бұл министрлігі кеше мәлімдеді, алайда бұл көрсеткіш оптимистік дәрежеге жатпайды. Халықтың жалпы үлесінің тек 35%-ын құрайды (19 млн халыққа толық вакцинацияланған 6,5 млн. адам). Яғни, Қазақстанға ұжымдық иммунитет деңгейі әлі де төмен.

Осыған байланысты вакцинациялау қарқынын жеделдету мәселесі өткір болып тұр, бұл вакциналарды таңдауды кеңейту есебінен мүмкін болады. Бұған Мемлекет басшысы ДДҰ мақұлдаған вакциналарды

мүмкіндігінше тезірек сатып алуды талап етіп, өз Жолдауында да нұсқады.

Қазақстанға халықаралық қоғамдастық мойындаған және әлем бойынша еркін жүруге құқық беретін вакциналардың жеткілікті санын әкелу халықтың вакцинациялауға жаңа серпін бере алады деп санаймыз. Алайда, медициналық мекемелер Президенттің тапсырмасынан бір ай өткен соң да, жоғарыда аталған Pfizer сияқты дәрі-дәрмектермен, тіпті ақылы негізде вакцинацияның басталатынын күнін айта алмайды.

Осыған байланысты «Ақ жол» депутаттық фракциясы келесі сұрақтарға жауап беруді сұрайды:

1) Алдыңғы кезеңде жаппай вакцинацияны бірнеше

рет бұзғаны үшін лауазымды тұлғалардың бірі жауапкершілікке тартылды ма?

2) ДДҰ және халықаралық қоғамдастық мақұлдаған вакциналардың жеткілікті саны қашан қамтамасыз етіледі?

3) Егер мерзімдер қайтадан созылып кеткен жағдайда шетелге оқуға және іскерлік сапарға шығатын азаматтар үшін мұндай вакцинацияны ақылы негізде ұйымдастыру мүмкін бе? (қолда бар препараттармен тегін вакцинациялауды сақтаумен қатар);

4) Қазақстанның Ұжымдық иммунитет деңгейінің шығуының болжамды мерзімі қандай? (халықтың жалпы санының 70%).

Құрметпен, «Ақ жол» фракциясының депутаттары

ҰЛТТЫ МӘДЕНИЕТІНЕ ҚАРАП ТАҢУҒА БОЛАДЫ

Алматыда Мәжіліс депутаты, «Ақ жол» демократиялық партиясының төрағасы Азат Перуашев пен Мәжіліс депутаты Қазыбек Иса және партияның қалалық филиалының төрағасы Олжас Нұралдинов атақты мүсінші Тілеуберді Бинашевті 65 жылдық мерейтойымен құттықтады, - деп хабарлайды «Қазақ үні» ақпарат агенттігі.

Т.Бинашев – ҚР еңбек сіңірген өнер академиясының мүшесі, Қазақстанның түрлі қалаларына сән беріп тұрған бірқатар монументалды жұмыстар мен композициялардың авторы. Мүсінді бағалаушылар, әсіресе, Қажымұқан Мұңайтпасов, Абай, Шәмші Қалдаяқовтың өмірі мен өнерін бейнелейтін

ескерткіштерді ерекше атап өтеді.

ҰАУ ректоры Тілектес Есполов, ҚР еңбек сіңірген суретші Байтұрсын Өмірбеков, 1986 жылғы Желтоқсан көтерілісіне қатысушы Ғұлбрахман Жүніс және шығармашылық интеллигенцияның басқа да өкілдері Тілеуберді Бинашевті құттықтауларымен қатар, Үкіметке биылғы 23 маусымда жолданған депутаттық сауал үшін «Ақ жол» демократиялық партиясының Қазыбек Исаға жеке ризашылықтарын білдірді.

– Аталмыш сауалда біздің фракция 30 жыл ішінде қалыптасқан жағдайды қатты сынға алды, онда шығармашылық одақтар «қызығушылық клубтарына» теңестіріліп, тұрақты қаржыландырудан айырылғаны, бұл мәдениет пен идеологиялық

жұмыстың толық құлдырауына әкелгені айтылған, – деп жазды А. Перуашев телеграм каналында.

Осы сауалға берілген ресми жауапта Үкімет жіберілген олқылықты мойындап, базаларға тиісті қаржыландырумен және өзге де мемлекеттік қолдаумен «стратегиялық серіктестер» мәртебесін беру ниеті туралы хабарлады.

Сонымен қатар, «Ақ жол» партиясының төрағасы, Мәжіліс депутаты Азат Перуашев пен Мәжіліс депутаты Қазыбек Иса Алматыдағы Ә.Қастеев атындағы мемлекеттік бейнелеу өнері мұражайында өткен белгілі қылқалам шебері, ҚР Еңбек сіңірген суретшісі Жанұзақ Мүсәпірдің жеке көрмесінің ашылуына қатысты. Шараға белгілі зиялы қауым өкілдері, суретшілер мен БАҚ өкілдері

на арналған бюджет жобасын алып келеді. Сонда «Мәдениетке жұмсалатын қаржы қайда?» – деп сұрайды премьер-министр. «Соғыс жүріп жатыр, мәдениетке уақыт жоқ», - деп жауап береді министр. Ал, премьер-министр «Сонда біз не үшін соғысамыз деп ойлайсыз?» деп ашуланып, осы салаға жұмсалатын шығындарды бюджетке қосуды талап еткен екен.

Ұлттың, халықтың қандай екенін мәдениетіне қарап тануға болады. Мәдениет арқылы ұлттық ерекшелікті, ағылшындарды немістерден, қозыстарды украиндардан жіпті орыстарды украиндардан ажыратып, тани аламыз. Осы үшін өмір сүріп, күресуге болады, – деді А. Перуашев. Депутаттар Жанұзақ Мүсәпірге және қазіргі суретшілерге, жазушыларға, журналистерге баға жетпес еңбектері үшін алғыс айтты.

«Ақ жол» демократиялық партиясының баспасөз қызметі

ҰРЫЛАРДЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ІЗДЕСТІРУ МӘСЕЛЕСІ КӨТЕРІЛДІ

ҚР БАС ПРОКУРОРЫ Ф. НҮРДӘУЛЕТОВКЕ

«Ақ жол» партиясы фракциясы ҚР Бас прокуроры Ф. Нұрдәулетовке ЖРК ұрлығын ұйымдастырушыларды халықаралық іздестіру жайында депутаттық сауал жолдады. Бұл туралы Мәжіліс депутаты Мақсат Раманқұлов мәлімдеді.

«Ақ жол» демократиялық партиясы Қазақстаннан заңсыз жолмен шығарылған офшорлардан ақшаны қайтарудың дәйекті жақтаушысы екені белгілі. Бұл мәселе бойынша біздің фракция оңданды рет Үкімет пен құқық қорғау органдарына депутаттық сауалдар жолдады.

Сыбайлас жемқорлық пен бюджет қаражатын ұрлаудың ең резонансты мысалдарының бірі – LRT құрылысының жобасы. Бұл жобада қоғам ұрлық фактісіне де емес, олардың үлкен мөлшері мен бүкіл астанаға тасталған, ұрлық пен жазасыздықтың мың ескерткішіне айналған аяқталмаған бетон тіректерінің тұрғанына наразы. Бұл «отандық Стоунхеджге» 120 млрд. тенге есептен шығарылған деп есептелді, бірақ бұл ретте жұмыстың тек 15%-ы ғана орындалған.

Қазіргі уақытта сот осы іс бойынша сотталған жеті адамның апелляциясын қарауда. Сонымен қатар, отандық сот төрелігінің қол жетімділігінен тыс екі негізгі тұлға – бұрынғы Астана қаласы әкімінің орынбасары Қанат Сұлтанбеков және «Астана LRT» басшысы Талғат Ардан анықталды. Құқық қорғау органдары оларға халықаралық іздеу жарияланғанын мәлімдеген болып отыр. Алайда, ағымдағы жылдың тамыз айында «ҚазТАГ» ақпарат агенттігі «Сұлтанбеков пен Арданды іздеу туралы ақпарат Интерполдың тізімінде

жок» деген мақала жариялады. Бұл мәлімдемені ешкім жоққа шығарған жоқ. Сонымен бірге, әлеуметтік желілерде олардың отбасы мүшелерінің Нью-Йорктегі сәнді және бейке өмір тудырады. Демек, іс жүзінде бұл адамдар бойынша іздеу жұмыстары жүргізіліп жатқан жоқ. Олар елден ұрланған миллиардтарды уайымсыз жұмсай алады және бұл қаражатты қайтару мәселесі, тиісінше, белгісіз уақытқа кейінге қалдырылып отыр. Шамасы, біздің тәртіп сақшылары «ауыр еңбекпен келген» дүниеден түк қалмағанға дейін күтетін секілді.

Рәсімге сәйкес, халықаралық іздеу жариялау Бас прокуратураның Интерполдың Ұлттық бюросына Лиондағы (Франция) штаб-пәтеріне ресми өтінішінен басталады. Алайда, осы іс бойынша сотталған адамдардың адвокаттары мәлімдегендей, қазақстандық прокурорлар Интерполға тапсырманы дұрыс ресімдей алмады (немесе қаламады). Сондықтан жоғарыда аталған адамдардың болған елі туралы ақпарат болса да, оларға қатысты ешқандай әрекет жасалып жатқан жоқ. Сондай-ақ, шешетелге заңсыз әкетілген қаражат табылған жағдайда, олар «шығу тегі түсініксіз байлық» ретінде шет мемлекеттердің пайдасына тәркіленуі мүмкін екенін түсіну керек, сонымен

қатар бұл ұрланған шенеуніктердің меншігі емес, Қазақстан халқына тиесілі қаражат.

Осыған байланысты «Ақ жол» фракциясы келесі сұрақтарға жауап сұрайды:

1. Қазақстан Республикасының Құқық қорғау органдары Интерполға жоғарыда аталған адамдарды халықаралық іздестіруге сұрау жіберді ме?

Егер сұрау елден осында ма? Халықаралық ұйым тұлғаларының деректер базасында олардың есімдері неге көрсетілмеген, бұл қазақстандық органдардың сұрауды сапасыз дайындауымен байланысты ма?

2. Тергеу мәліметтері бойынша, осы екі адам ЖРК жалпы залалынан бюджет қаражатының қанша бөлігін ұрлады? Ұрланған бюджет қаражатының қай бөлігі мемлекетке қайтарылды?

3. Дамыған елдердің тәжірибесін ескере отырып, заңсыз капитал анықталған жағдайда оларды өз пайдамызға алуымыз қажет, аталған қаражатты Қазақстанға қайтару мәселесін пысықтау қажет. Осы мақсатта Ұлыбританияның, АҚШ-тың бірқатар штаттарының және басқа да елдердің үлгісі бойынша сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнамаға «шығу тегі түсініксіз байлық» деп аталатын норманы енгізу және капиталдардың ұшуын реципиент елдермен - оларды Қазақстан халқына қайтару тәртібі туралы екі жақты келісімдерді пысықтау қажет деп санаймыз.

Құрметпен, «Ақ жол» фракциясының депутаттары

КОД АУЫСҚАНДА АЗАМАТТАРЫМЫЗДЫҢ ҚАУІПСІЗДІГІ САҚТАЛУҒА ТИІСТІ

ҚР ЦИФРЛЫҚ ДАМУ, ИННОВАЦИЯЛАР
ЖӘНЕ АЭРОҒАРЫШ ӨНЕРКӘСІБИ МИНИСТРІ
Б.Б.МУСИНГЕ

21 қыркүйекте «БҰҰ жанындағы Халықаралық электр байланыс одағы Қазақстанға жаңа «+997» дэф кодын белгіледі. Енді біздің елден басқа мемлекетке қоңырау шалғанда, шетелдіктердің телефонында Қазақстан деген жазу шығады. Сондай-ақ халықаралық деңгейдегі цифрлы сервистерді қолданғанда да, барлық жерде Қазақстан деген сигнал шығады.

Кезінде КСРО тарағанда, «+7» халықаралық телефон коды екі елге бірдей бекітілген болатын» деп мәлімдеген едіңіз. Жалпы, бұл жаңалықты халқымыз, әсіресе ұлтжанды азаматтарымыз цифрлық тәуелділіктен арылу және де өзіміздің цифрлық төл танбауымызды алдық деп үлкен үмітпен қуана қабылдап, қолдау білдірген еді. Бірақ осы саланы жетік білетін кәсіби мамандардың бұл тақырыпқа байланысты пікірлерін естіп қуанышымыз су сепкендей басылып, орнына көптеген сұрақтар туындап отыр. Енді сарапшылардың пікіріне сүйенсек, сіз айтқандай 7-і саны екі елге бірдей белгіленген код емес, ол тек географиялық аймақтың коды, ал екінші 7 тек біздің елге бекітілген сан. Яғни +77 Қазақстанның жеке коды. Қазақстаннан қоңырау шалған кезде әлемнің әр тарапынан Қазақстан деген жазу шығу үшін тек ХЭБ одағына тиісті хат жазу жеткілікті деп санайды.

Оның үстіне екі таңбалы DEF-коды тек дамыған әрі беделді мемлекеттерде бар. Мысалы Қытайда +82, Германияда +49, Франция +33 деген сияқты. Бұл қатарда Қазақстан да бар еді. Енді еліміз бұл тізімнен өз еркімен шығып, үш таңбалы Гондурас, Сомали, Конго сияқты елдердің тізіміне қосылудың алдында тұрмыз. Ал қазақ үшін қасиетті 7 таңбасын Ресейге сыйға тартып кеттік пе?

Мамандардың пікірінше үш таңбалы DEF-коды еліміздің болашақ абоненттік базасын едәуір қысқартып, біз ұлттық цифрлық байлық ресурсымызға өз қолымызбен шектеу қойып отырмыз. Жоғарыда айтылғандарды және үш таңбалы кодқа көшу кезеңінде орын алу мүмкіндігі бар мәселелерді ескере отырып келесі сұрақтарға жауап беруіңізді сұраймыз.

1. Дамыған 38 ОЭСР мемлекеттерінің 25-і қолданатын екі таңбалы кодтан дамушы мемлекеттер қолданатын үш таңбалы кодқа көшуге қандай себеп болды?

2. Қазақстан деген жазу шығу үшін осындай цифрлық құрбандыққа бармай, оны шешудің оңай техникалық жолы бар екендігі ескерілмеді ме?

3. Бүгінгі қазақстандықтар қолданып жүрген сервистер мен қосымшаларды бағдарламамен қамтамасыз етіп отырған әлемдік әзірлеуші компаниялар өздерінің кодын осындай қысқа уақытта өзгертуге дайын ба және еліміздің азаматтары күнделікті қолданып жүрген цифрлық мүмкіндіктерінен айырылып қалмай ма?

4. Өтпелі кезеңде 77 коды көрші елге ауысатын болса олардың телекоммуникация компаниялары жетіден басталатын бұрын біздің азаматтарымызға тиесілі болған сим карталар шығара бастайды. Өзіңізге белгілі бүгінгі барлық қызмет сим картаға байланған (аккаунт, egov, әлеуметтік желі, банк, логиндер, төлемдер т.б.) Азаматтарымыздың қаржылық, әлеуметтік т.б. қауіпсіздігі қалай қамтамасыз етіледі? Оның үстіне, өтпелі кезеңдегі қаржылық шығындар (азаматтардың абоненттік нөмірді ауыстыруы, т.б.) есепке алынды ма? Ол заңнаманың кім өтестіріс? Бюджет пе, болмаса азаматтарымыздың қалтасынан шыға ма?

Құрметті Бағдат Батырбекұлы!

Қазақ «аңқау елге арамза молда» деген сөз бар. Біз әрине ондай ойдан аулақпыз. Алайда, көпшілік сізді тек министр ретінде ғана емес, өз кәсібінің білікті маманы деп таниды. Сондықтан бұл қойылған сұрақтарымызға атуесті емес, толыққанды егжей тегжейлі кәсіби жауабыңызды күтеміз.

Құрметпен,
«Ақ жол» фракциясының депутаттары

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТРАНЗИТТІК ДӘЛІЗДЕГІ РӨЛІ НЕГЕ ЕСКЕРІЛМЕЙДІ?

**Мәжіліс депутаты Д. Еспаева
ҚР Сыртқы істер министрі М.
Тілеубердіге, ҚР Сауда министрі
Б. Сұлтанбеков, ҚР Индустрия және
инфрақұрылымдық даму министрі
Б. Атамқұловқа депутаттық сауал
жолдап, шекара арқылы жүк тасымалдау мәселесін жеткізді.**

«Ақ жол» депутаттық фракциясына кәсіпкерлердің Қытаймен шекара арқылы жүк тасымалдау бойынша туындаған проблемалары туралы өтініштері келіп түсуде. Қиын эпидемиологиялық жағдайға сілтеме жасай отырып, Қытай тарапы Қорғас-Алтынкөл және Алашанькоу-Достық өткелдері арқылы Қазақстанға өтетін теміржол рейстерін тоқтатты. Нәтижесінде Қытаймен шекарада бес мыңға жуық тауар контейнері тұрып қалды. Егер бұрын жеткізу мерзімі шамамен 25 күн болса, қазір бұл мерзімдердің қаншаға созылатыны белгісіз. ҚХР-дан ҚР-ға дейін бір контейнерді ТЖ тасымалдау құны жыл ішінде 4-5 есе, ал авто тасымалдау 5-6 есе өсті. Алдымен ала ұсынылған деректер бойынша, қазіргі уақытта қазақстандық бизнес 170 млрд. теңгеге жуық шығынға ұшырады.

Қазақстанның Май одағының ақпараты бойынша қазіргі уақытта карантиндік шектеулерге байланысты Қытай тарапы Циндао портынан транзитті толығымен тоқтатты. Бүгінгі таңда портта 2021 жылдың сәуір айында Қазақстан Республикасына транзит үшін келген азық-түлік шикізаты бар контейнерлер бар. Басқа

экспедиторлық компанияларда да осындай жағдай орнап отыр. Қалыптасқан жағдай отандық өндірушілер үшін шикізат тапшылығына да, айналымнан қомақты ақша қаражатын шығаруға да қатты әсер етеді, өйткені тауардың ақысы төленген, бірақ әлі күнге дейін жеткізілмеген. Өндірушілер Қытайда қалып қойған шикізаттың орнына қосымша несие алуға мәжбүр. Бұл өнімнің өзіндік құнына және тұтынушы үшін түпкілікті құнға әсер етеді.

Осы жағдайдың барлығын пандемиямен және осы транзитті шектеумен байланысты жағдайға жатқызуға болады, бірақ парадокс Қытайдан транзиттің дәл Қазақстан үшін шектелгендігінде болып отыр. Қазақстанға теміржол рейстері тоқтатылғанына қарамастан, дәл сол уақытта Қытайдан Еуропаға Қазақстан арқылы транзит ашылды. Сонымен қатар, Қытайдан Еуропаға теміржол арқылы жүк ағыны айтарлықтай өсуде. Еуропаға баратын контейнерлер үшін жоғарыда аталған шекара өткелдерінде т/ж платформалары бірінші кезекте ұсынылатын, ал қазақстандық жүк иелеріне арналған контейнерлер бір ай тұруға мәжбүр.

Импорттаушылар ҚР аумағын айналып өту үшін жүктерді жеткізуге тапсырыс беруге, яғни ҚХР-мен Еуропа порттарына дейін теңізбен тасымалдауға, одан әрі Ресей Федерациясы мен Еуропа аумағы бойынша авто немесе ТЖ жеткізуге мәжбүр болған парадоксалды жағдай қалыптасып отыр. Немесе Иран аумағы арқылы, Каспий немесе Орта Азия арқылы мультимодальдық

маршруттарды пайдалану керек. Және тек сол жерден Қазақстанға жеткізіледі.

«Қытай-Еуропа» көлік дәлізінде маңызды рөл атқаратын Қазақстан елдегі теміржол рейстерін тоқтата отырып, екінші жақтан Қазақстан арқылы Еуропаға транзитті ашу арқылы өз кәсіпкерлерін Қытайдан тауар жеткізу кезінде сынақтарға ұшыратуда. Мұны қалай түсіндіруге болады? ИИДМ, СИМ және Бизнесті озбырлыққа қиған жауапты министрліктердің толық жұмыс істемеуімен бе? Нәтижесінде біздің транзиттік дәліздегі рөлімізді ескере отырып, қытай тарапымен келісімге қол жеткізілген жоқ?

Жоғарыда аталған министрліктерде бүкіл қызметкерлер құрамы бола тұра, сыртқы сауданы дамытуға бюджет қаражаты бөлінетініне қарамастан осы жағдай орнап отыр. Біз импорттаушылар көтеретін көлік шығындары тауарлар мен қызметтердің құнының екі есе өсуіне әсер ететінін нақты түсінуіміз керек. Бүгінде біз инфляцияны әлемдік нарықтардағы бағаның өсуімен түсіндіруге тырысамыз, бірақ оны өзіміздің әрекетсіздігімізден тудырып отырғанымызды түсінбейміз.

Жоғарыда айтылғандарға байланысты «Ақ жол» депутаттық фракциясы қазақстандық импорттаушыларға жүк тасымалдаумен байланысты проблемаларды шешу бойынша үкіметтік деңгейде шұғыл тәртіпте қытай тарапымен келіссөздер жүргізуді сұрайды.

Құрметпен,
«Ақ жол» депутаттары

ҚАЗАҚ ТІЛІН ҚОРҒАУШЫ ДЕПУТАТ НЕГЕ ПАРЛАМЕНТТЕН КЕТУІ КЕРЕК?

Ауыт Мұқибек деген «қатырамын» деп қандастарының қанын ішіп жүрген, атын естисе ағайындары әлі зар қағатын бір «қайраткер» «Ақ жол» партиясына тас лақтырыпты. Бірақ үйшігін жауып алып үріпті. Сыртқа шықса сыбағасын беретіндер көп болғасын солай еткен болуы керек, фейсбук парақшасы өзін жақтайтындарға ғана ашып қойған, сыртқа көрінбейді...

Кешегі Көрнекі ақпаратқа байланысты заң жобасына кәсіптік нысандарда Тіл заңын қадағалау функциясын ұсынған Қазыбек Иса оған қарсы Үкіметтің қорытындысын дауысқа салғанда жалғыз өзі қарсы шығып, қазақ тілін қолдаған еді. Соны естіп алған Ауекең есегінен ауып жатқанына қарамай есіп-есіп әңгіме айтыпты...

«Ақ жолдың» басқа депутаттары қайда дейді алдымен жағдайды біліп алмай. Кеше дауыс берілген заң жобасының жұмыс тобында «Ақ жол» фракциясынан тек Қазыбек Иса ғана болғанымен шаруасы жоқ.

Қазыбек Исаның айтуынша: «Жалпы, Көрнекі ақпарат туралы заң жобасында көптеген жетістіктер бар.

Сауда нүктелері мен мейрамхана-кафелерде, кәсіпкерлік нысандарда мемлекеттік тілде жазуды міндеттеу, мемлекеттік емес ұйымдарда мандайшалар мен бланкілерде атауын мемлекеттік тілде, қажет болса ғана өзге тілде жазу, көше мен жол атауларында тек қазақша жазу және т.б ұтымды баптар бар» — дейді.

Соған қарамай, «Бұл бір ұсынысы өтпегеннен кейін Қазыбек Иса, тіпті, «Ақ жол» фракциясы түгел өздері парламентті тастап кетуі керек. Әйтпесе олардың оппозиция екеніне сенбейміз» — деген мағынада соғ-е-е-п отыр Ауекең.

Оған Қазыбек Исаның: «Рахмет Ауыт Мұқибек бауырым! Бірақ үкімет үміттенбей-ақ бойсың! Мен депутаттық қостамашылық құқығын пайдаланып, Мемлекеттік тіл туралы заң қабылдатпай ешқайда кетпеймін. Өйткені, қазақ тілі туралы заң қабылдану — қазақтың маған артқан аманаты! Қазіргі осы Көрнекі ақпарат туралы заңның өзіне негізгі бапты енгізе алмасақ та, қазақ тілінің ұпайын арттыратын қаншама жетістігі бар баптар енгіздік. Сұлтан Бек бауырым дұрыс жазғандай, мен кетсем қазақ тілінің жаулары қатты қуанады. Ал мен қазақтың жауларын қуандырғым келмейді, қуардырғым келеді!» — деген жауабы шыққанына да қарайтын түрі жоқ.

Бірақ қанша үйшігінің аузын таныстарына ғана ашып қойса да, солардың өзі Ауыттың сазайын беріп жатыр екен...

Gulnar Anasheva деген қыз: «Тілге жанашырлығыңнан ба, әлде оған ба көреалмаушылығыңдан ба білмеймін, шешіліп болмай жатқан жағдайға өз кеңесіңізді беріңіз. «Ақыл айтсаң, мақұл айт» дегені тағы бар. «Ақ жолдың» батыл қадамдарын атап тұрып, «лайық емессің, кет» дегеніңіз үйлеспей қалды. Иттің аузы тиді екен деп, қарияның суы арамадмасақ да, «Ақ жолдың» да, Қазыбек ағамыздың да осы кезге дейін істеген жақсылықтары, оппозициялық ұстанымы — ол

әйгілі сөзін қолдап айтқан пікірін коммент етіп салып, өзін ақтағысы келді. Ол пікірін де біз «қуалап» жүріп алған едік. «Мемлекеттік тілге қолдау көрсетіңіз» деп «Қазақ үніне» сұрап жүріп жариялап ек. Сөйтіп сұраумен ғана «тіл жанашыры» болған Ауекеңнің түрі мынау.

«НҰР ОТАНҒА» АРАНДАТУШЫ КЕРЕК ПЕ?

Өзінше «оралмандардың құкын қорғаушы» атын иеленіп жүрген бұл немен құқықтан құқ етпейді екен ғой. «Ақ жол» партиясы алаяқ па?» деп тақыр жерге тақырып қойғанын қайтерсің сауатсыздың. Өзі тағы партияның батыл істерін салбыраған аузының суы құрып мақтап отыр. «Алаяқ» деп жеке

жауапсыз қалдырмайтыны, асырып жауап беретіні белгілі. Сонда саяси сауатсыз Ауыт Елбасының партиясын ұятқа қалдырып, арандатып отырған жоқ па?! Бұған «Нұр отан» партиясы басшылары «таң атқаннан кешке дейін бізді мақтап, жағымпазданып жүр ғой» деп, Ауыттың «қатырдым, риза болуда» деп елге айтып жүргеніндей мәз болып қоя салмай, тиісті шара қолдануы қажет.

Парламентте он жылдай фракциясы дүрілдеп тұрған бірер ұсынысы өтпесе, жүздеген ұсынысы өтіп, ел игілігіне пайдаланып (Ауыт мырза да пайдалануда) жүрген «Ақ жол» партиясына парламентті тастап кетіндер деп «ақыл» айтады «саясаткер» Ауыт. Кез келген саяси партияның негізгі мақсаты билікке жету екенін, бір ұсынысы өтпесе, халық берген

АУТ СӨЙЛЕГІШ ҚАНДАСТАРДЫ ҚОЛДАП ЖҮРМЕ, КЕЗІНДЕ ТІЛДІ САТҚАН АУЫТ ЕНДІ ТІЛГЕ ҚАМҚОР БОЛА АЛА МА?

факт. Оны теріске шығаратындай сөйлем түгіл, жалпы ойды кездестірмедім жазбадан» — деп сілейтіп салыпты.

Ал Томирис Нұртазина : «Тақырып пен пост бір-біріне үйлеспейді. Негізі былжыраған жазба. Тақырып айқайлап тұрғанға соңына дейін оқып едім. Уақытым текке кетіпті. Негізі Қазыбек Исаның допұтаттың кетіруді көздеген топтың сойылы деп білемін. Ұлт сөзін сөйлеп жүрген ұлды бұлай жарға итергенше, қолдау көрсету керек» — деп ағасына ақыл айтыпты. Онда оны түсінетін ми болса деңіз.

Иә, оған тек бір сәттік хайп болса болды!

Хайп қуамын деп майып боп кететінімен шаруасы жоқ...

Мемлекеттік тілді қолдап дауыс берген жалғыз депутат

Қазыбек Исаны Мәжілістен кетуі керек деп жазған адам да бар екені туралы таңертең ғана пост жазып ем, Мемлекеттік сыйлық алған марғасқалар, елге танымал зиялы қауым өкілдері, қоғам қайраткерлері, тіл жанашырлары барлығы бір ауыздан өре түрегеліп, сазайын беріп, бір сағаттың ішінде әлгі постымыз хит боп кетті. Халықтың қолдауы ғой! «Бұның шын мәнінде кім екенін өшкерелеп жазамыз» деп сол постқа коммент жазып ем, Ауекеңнің жаны шығып кеткен секілді. Осыған дейін өмірі іздемеген, пікір жазбаған Ауыт қасқа аяқ астынан маған әлеуметтік желіде достық ұсынып, жеметте «Телефон нөміріңізді беріңізші» деп сызылып хат жазып, сіз-біз емес, шыж-быж болды. Тіпті баяғыда мемлекеттік тіл мен Қазыбек Исаның Ұлттық кеңестегі

адамға айтылатынын, тұтас заңды тұлғаға, партияға ондай айыптау айту — нағыз сауатсыздық екенін мектеп баласы да біледі.

Айтпақшы, бұл Ауекең «Нұр отан» партиясы қоғамдық қабылдау бөлімінде консультант болып істейді. Ал енді партия басшылары бір бірімен тіркі таластыруы кеңсесінің есігінде отырған кеңесші екінші бір тұтас парламенттік партия туралы ешқандай негізсіз «алаяқ» деп ауыр айып тағып, жала жабу — қылмыстық іс болғаны былай тұрсын, ешқандай партиялық этикаға жатпайды. «Нұр отан» партиясының төрағасы Елбасымыз, Тұңғыш Президент Нұрсұлтан Назарбаев. «Ақ жол» партиясы өзіне жабылған жаланы

мандатты тастап кету — «битке өкпелеп тонын жағып жіберетін» саяси сауатсыз әңгүдіктің ісі екені айтпаса да түсінікті.

Кайтіп «Нұротан» мұны депутаттыққа кандидаттар қауымына қарсы қарсылауға жеткізіп жүр?! Сондықтан екен ғой ең аз дауыспен ең алдымен сайыстан шығып қалғаны...

«АУЫТТЫҢ КОСТЮМІ» — ҚАНДАСТАРҒА САЛЫНАР САЛЫҚ

Интернетке, фейсбукке «Ауыт Мұқибек» деп жаза қалсаң, алаяқтың көкесін көресің. «Ауыт костюмі» аталып кеткен

оралмандарға салатан салығынан бастап, «баланды оқуға түсірем» деп талайды зар қактырғаны шыға келеді.

«Нұр отан» партиясы төрағасының бірінші орынбасары Б.Байбекке жазылған арыз интернетте жүр. Қысқа ғана үзінді келтірейік:

«Ауыт Мұкибектің 2018- жылы жазда, өзінің көп жылғы танысы Қарағанды облысы, Балқаш қаласының тұрғыны Мукажанова Аманкуль Тлеукадиловнамен тіл біріктіріп, Алматы қаласының тұрғыны Нургазиева Гулнара Тлеуовнаның жоғары оқу бітірген қызын Алматы мемлекеттік университетінің магистратурасына түсіріп беремін деп алаяқтық жолмен 500000 теңгесін алдап алады. Аталған алаяқтық іс бойынша қылмыстық іс болған, бірақ екі жақ

мысалындағы бұлбұлға «қарға секілді ән айта алмайсың» деген есекті елестетеді екен. Есек демекші, Фейсбуктағы парақшасында Арғынбек Ғұсыман деген Ауыттың жерлесі «Есек емген екеу» деген масқара мақала жариялапты. «Есек емген екеудің» бірі Серікжан Біләш, бірі 400 мың ұйғыр тұратын жерде өскен Ауыт ахун Мұкибекті де терілерін тірідей сыпырып, әшкерелепті.

Ауыт байғұстың елге келсе де баяғы әдетіне басып, жұртқа жала жабумен келе жатқанын, танымал оралмандардың соңына шам алып түскенін баяндайды. «Жарқын Жаншуақ деген бүркеншік есімімен әйгілі «Көк тудың желбірегени» әнінің мәтінін жазған ақын Алмас Ахметбекті қаралап «Жас алаш-та» желілес мақалалар жазды. А.Ахметбек пен Р.Айыпұлының

қазақ тілі?» – десе де «Жоқ, қол қоймаймын» деп бет бақтырмапты. Шамасы, кергіген кеңсе малайы «керемет қызметке тұрдым, енді содан айрылып қалмасам болды, қазақ тілін қайтейін» деген болса керек көлеңкесінен үркіп. Бұған «Қазақ үні» сайтындағы «Мемлекеттік тіл туралы заң қабылдау керек» деген Ашық хатқа сол кездегі, 2017 жылы жазылған мыңдаған пікірлердің ішінде Ауытқа байланысты жазылған комменттер айғақ бола алады. Онда: «Біз секілді орысша білмейтін оралмандар үшін қазақ тілі туралы заң қабылдау өте маңызды. Арғы беттен келген зиялылар да қол қоямыз. Әшейінде айқайлап жүретін Ауыт Мұкибек неге жоқ қазақ тілін қолдаған хатта?», «Ауытқа айтылған екен, «мен Нұротанның қызметкерімін» деп қазақ тілін қолдауға қарсы шығып, қол қоймапты. Жетісіп қалған екен!», «Ауыт қазақ тілін қайтсын, оралмандарды алдап алған ақшасын қайтармай, үйіне қонбай қашып жүр ғой ол» – деген неше түрлі пікірлерді оқып та көз жеткіздік.

Естуімізше, былтыр осы Мемлекеттік тіл туралы заңды талап еткен Ашық хатқа қол қоюшылар саны 125 мыңнан асып кеткенде, Қазыбек Иса: «Ауыт бауырым, Ұлттық кеңесте жүрсін, енді Ашық хатқа қол қоймасаң болмайды. Кезінде қазақ тілін қолдау хатқа қарсы болып, қол қоймау едің, енді айыбыңды жуып, Қазақ тілін жүз мыңнан аса қолдап жатқан азаматтарға қосылсаңшы» – деп, қайта-қайта айтып, құлағына құйып, қуалап жүріп, келісін алып, оның аты-жөнін зорлағандай етіп, өзі жазыпты...

Сөйтіп, Қазақ тілін қолдау хатқа қарсы болған, төрт жылдан соң ғана төбелеп жүргесін қолын «қойған» Ауытбай енді «Қазақ тілінің қамқоршысы» бола қапты. Кезінде тілді сатқан Ауыт енді тілге жанашыр бола ала ма? Жоқ, жеке мақсаты, жамысқы есебі бойынша тілді пайдаланып отыр.

Сол кезінде Қазақ тілін қолдауға қарсы болған Ауыт сол сатқындық теріс пиғылымен Қазақ тілін қолдап Парламентте Үкіметке қарсы шыққан жалғыз депутат, «Ақ жол» фракциясының мүшесі, қайсар ақын Қазыбек Исаны «парламенттен кетсін» деп отырыңдар. Бәлкі, қаншама жала жауып, арандату жасап жүргеннен тұқ шықпағасын, қайта жала жабылып, қастандық жасалған сайын Қазыбек Исаны халықтың қолдауы қатты күшейіп кеткесін, осындай «Ауыттық маймыл әдіспен» «өзі кетуі керек» деген үгіт таратып жатқаны...

Ауыттың бұл күлкілі тірлігі де 2011 жылы Мұқтар Шаханов бастаған Мемлекеттік тілді талап еткен әйгілі 138-дің ашық хатына қарсы болып, орыс тілін қолдап телеарнаға сұқбат берген Жанболат Мамайдың енді 10 жылдан кейін билікпен келісіп алатын митингісіне оншақты адамнан артық ешкім келмегенін «Қазақ тілін қолдағыш» болып, митингі өткізуі секілді ғой. Бірақ бәрібір сол оншақты адамнан аспапты келушілер. Мамайдың тілді сатқан сатқындығын кешірсін бе, белгілі тіл жанашырының сол адам да бармапты митингіге. Бір секілді Ауыт Мұкибек те тілді сатқан сатқындығынан төрт жыл өткесін тілге «жанашыр» боламын деп, аймандай болып, әшкереленіп отыр. Мұндай «Аңқау елге Арамза молдалар» осындай арзан «трюктарын» ел білмейді деп ойласа керек.

Ешнәрсе де, ешкім де ұмытылмайды!

Азамат ТАСҚАРАҰЛЫ

ҰСТАЗДАР КҮНІ НАҚТЫ БЕЛГІЛЕНУІ КЕРЕК!

Осы биыл, кеше ғана зу етіп өте шыққан жазда депутаттық сапармен ел аралағанда бірнеше өңірде ұстаздардың айтқан аманаты – Ұстаздар күнін нақты бір күнге белгілеу болды!

Иә, біз ордалы Оңтүстікте, киелі Түркістан өңірі шағылды да, шағалалы Шардараның Қызыр аралаған Қызылқұмында мұғалім болып жүрген кезімізде мұғалімдер күні белгілі бір күнде – 2 қазанда мереке ретінде аталып өтетін. Қазір кәсіби мерекелердің бәрін айдың басындағы не ортасы, не соңындағы жексенбіге қойып қойған. Ол жексенбінің бір күнге байланып тұрмайды, ораза секілді жыл жайын жылжы береді. Журналистер болғасын қайта-қайта жазып жүріп, әйтеуір нақты бір күнге – 28 маусымға белгілеп алдық. Ал журналистеріңізді оқытқан Мұғалімдер, Ұстаздар күні тұрақсыз.

Бұл сөзімді еліміздің бірінші мұғалімі – Білім және ғылым министрі Askhat Aimagambetovке де арнайы жеткіздім бүгін.

Ел аманаты ретінде Үкіметке де жазамыз.

Бүгін мен 1984 жылы Абай атындағы Қазақ педагогикалық институты көркемсурет-графика факультетін бітіріп, Қызылқұм Орта Мектебіне мұғалім болып барғанда, 5-ші класынан алып, 1990 жылы мектеп бітіртіп жіберген оқушыларымыздың атынан өзі де қазір университет ұстазы Айман Тлегенова құттықтағанда ерекше қуандым. Жалықпай Ұстаздық еткен күндерім еске түсті... «Қандай биік қызметте жүрсеңіз де, біз үшін «Класс жетекшіміз», «Ағай» орныңыз бөлек. Ұстазымыз ретінде сізге, зор денсаулық, еңбегіңізге табыс тілейміз! Еліңіз үшін жаныңызды салып қозғап жүрген әрбір іс- әрекетіңіз бен үлкен бастамаларыңыз орындала берсін!» – дейді үздік шәкіртім.

Өзімнің де мұғалім еске түсіп, Шардарадағы шабыты ағайыма телефон соғып құттықтадым!

Ақынға да, батырға да, ғалымға да, дарынға да қолына қалам ұстатқан, жолына қадам бастатқан ҰЛАҒАТТЫ ҰСТАЗДАР КҮНІ ҚҰТТЫ БОЛСЫН!

Ұлттың ұлы ұстазы Ахмет Байтұрсынұлы: «Мектептің жаны – мұғалім. Мұғалім қандай болса, мектеп сондай болмақшы» – дегендей, мұғалімдеріміз мықты бола берсін!

Алаштың ақиық ақыны, «Педагогика» кітабының авторы Мағжан Жұмабай айтқандай: «Алты Алаштың басы қосылса, төрдегі орын – ұстаздікі» болуы жолындағы еңбектеріңіз жемісті де, жеңісті бола берсін!

Шәкірттеріңіз өздеріңізден оза берсін!

Әрдайым Ағартушыларға Ақ жол тілеймін!

Құрметпен, бұрынғы мұғалім
Қазыбек ИСА
01 қазан 2021 жыл.

Құттықтау сөзімнің соңында ұстазым, ақын Нұрғали Ибраһимның мерекеге арналған жырын ұсынамын.

ҰСТАЗБЫН

Ұстазбын- мәктәпбайын, несіне, мен,
Маған жат ертеңі үшін есінеген!
Балапан армандарға дем беретін,
Бакытты жан бар ма екен осы менен?!

Алшысынан түскендей жиі асығым,
Шаттанатын шағым көп, иә, шыным!
Озып жүлде алғандай шалқыдым мен,
Әр шәкірт тауып жатса қия-шыңын!

Ұстазбын-ақылдың кең арнасымын,
Жасыратын ұрпақтан бар ма сырым?!
Үйретуден балаға жалықпадым,
Мағжандардың мәңгілік жалғасымын!

Өмір деген төр тиіп сахнадан,
Жүрегімнің жаяу жапырағы ән!
Бала деген-әр үйдің періштесі,
Періштеге менмін ең жақын адам!

Ұлымның ұлағаты сақтағаным,
Адамның ала жібін аттамадым.
Жүрегімнің жылуын балаға арнап,
Мен ұстаз болғаным мақтанамын!

Нұрғали ИБРАЙЫМ.
Педагог-ақын.
Қазақстан Республикасы
Білім ісінің үздігі.

АУЫТ ҚОРЛАП ЖҮР МЕ?

келісімі бойынша ісі тоқтатылған. Бұл екеуінің 2019 жылы 5 маусым күні, Алматы қаласы Медеу ауданының ІІБ-ның ТБ-н тергеушісіне күдікті ретінде берген жауаптары да әлеуметтік желіні шарлап жүр. Төменде куәдан жауап алу хаттамасының скриншоттары тіркелген (фотода).

Әсіресе, шетелден оралған қандас кәсіпкерлер арасында «Ауыттың костюмы» – деген әңгіме жыр болып тарап жүр. Оның мәні ол кісі өз жерлес кәсіпкерді көрсек бірден костюмға ақша сұрайды екен» – деп жазады.

Осы арыздан оқығанымыздай, «Ауыт костюмы» салығын ол тіпті бір топ Ұлттық кеңес мүшелерімен бірге Президент қабылдауына кіресе де пайдаланыпты.

«Соны қарсаңында Ауыт Мұкибек кәсіпкер Қадилет Нәбиұлына телефон соғып өзінің жақын күндері Президенттің қабылдауына кіретіндігін айтып костюмға ақша сұрайды және бизнесіне қарайласып тұратындығын айтып уәдені үйіп төгеді. Және аз ақша емес 500 мың теңгеден кем болмауын қадағалайды. Кәсіпкер Қадилет Нәбиұлы пайдасы болмас да зияны тимесін деген оймен Ауыт Мұкибекке сол жерде бес жүз мың теңге аударып бергендігін айтады. Бұл әңгіме де қандастар арасында кең тарап жүр. Бірақ кәсіпкер содан кейін ол кісіні мүлде кездестіре алмапты» – деп жазады.

ЖАЛАҚОРДЫҢ ЖАЗАСЫ

Оралман мен көші-қон полициясының арасына делдал болып жан бағып, өзі атамкесенге аралып келген оралмандың ақшасын зорға қашып жүргені, көзіне көрінген көрнектіге көпе-көрінеу жала жабатыны бір төбе. Жазып жатқандар Ауыттың ондай қылықтарын беске білетін өзінің оралмандары. «Қытайдағы ұйғырларды түгел Қазақстанға шақырып азаматтық берейік» деген таза арандатушылық көрсөкырлығы тағы бар.

«Ақ жолға» ақыл айтқыш Ауыттың сөзі Крыловтың әйгілі

үстінен жазған домалақ арыздары сотқа дейін жетіп, тиісті тексерістен кейін іс жабылды.

Атынан ат үркетін Сұлтан Жанболат, марқұм Жұмәділ Маман, марқұм Оразанбай Егеубаев, Шәміс Құмар, Тұрсынәлі Рыскелді, Қайролла Баянбай сияқты елге келіп, пәтер алған ақын-жазушыларды «қос мекенділер» деп өсек таратып, қысым жасады» деп жазады.

Жабылған жалаға күйіп жүрген Алмас Ахметбек бір жиында Ауытты көре сала бір-ақ ұрып, аут жіберіпті. Аунап тұрған Ауыт қандастардан алған костюмының шаңын да қақпастан тайып тұрыпты...

Сөйтіп, Ауыттың аярлығынан азап шеккен қандастардың ақысын Алмас бір жұдырықпен алып беріпті...

Аут сөйлегіш Ауыт сонда қандастарды қолдап жүр ме, қорлап жүр ме?

Қандастардың қамын жеп жүр ме, қанын ішіп нанын жеп жүр ме?

КЕЗІНДЕ ТІЛДІ САТҚАН АУЫТ ЕНДІ ТІЛГЕ ҚАМҚОР БОЛА АЛА МА?

Қазақ тіліне «жанашыр» бола қалып, шуы шұбатылып жүрген артын тазалай алмай жатып, «Ақ жолға» ақыл айтқыш жалақор, ауып сөйлеп отыратын Ауыттың парақшасына жауап жазған Қазыбек Исаның: «Кезінде қазақ тіліне қарсы шығып, енді аяқ астынан өзінің жеке мақсаты үшін қазақ тіліне қамқор болып қалған алаяқтар кімдер екенін анықтаймыз әлі...» – дегенін оқып, ойланyp қалдық.

«Бақсақ, бақа екен» дегендей, 2017 жылғы ұлт зиялылары Мемлекеттік тіл туралы заң қабылдау керек» деп, Президентке Ашық хат жазғанда бұл хатқа қол жинағанда Ауытқа да айтылған екен. Дәл сол кезде астанадағы «Нұр отан» партиясының қоғамдық қабылдау бөлмесіне кеңесші ме, күзетші ме, әйтеуір бір жұмысқа аяғы ілінген Ауыт қасқан: «Мен қазақ тілін қолдайтын Президентке жазылған хатқа қол қоймаймын» – депті ғой... «Оу, арғы беттен келген сендер үшін керек емес пе

Махаббат мекені Шәуілдірдің өкпе тұсынан Арыс өзені ағады. «Өзімнен Арыстың бойында таныстым» деп Шәмші ағамыз әнге қосқан әйгілі Арыс. Одан әрі отыз шақырымдай жүрсеніз – Сырдария. Қазір өзен, бұрын арнасын бұзып ағатын асау мінезді дария болған. Сырдариядан өтіп Әмударияға қарай алпыс шақырымдай ат басын бұрсаңыз, Қуандарияның арнасына кезігесіз. Есте жоқ ескі заманда емес, Қарақ хан дәуірінде Сырдария мен Әмудария арасында Аралға құятын Қуандария деген дария болғанын тарихшылар айғақтайды. «Қайда кетті?» дейсіз ғой. Көнекөз, көреген тарихшылардың болжамы бойынша, бір заманда Қуандарияның арнасы бұзылып, Сырдарияға құйғасын тартылып қалған дейді. Жиделі Байсын даласында, Қуандарияның ескі сағасында Мұрынқарақ тауы алыстан мұнартады. Маң даладағы маяның өркешіндей биік шоқы. Түстік жағы шорт кесілген күз-жартас. Осы таудың ұшар басында орта жүздің ұранына айналған Алатау батырдың сүйегі жатыр. – Киесі бар, иесі бар Мұрынқарақ тауына мұң шағып, жырға қоспаған шайырлар кемде-кем. Сөз нобайына қарасаңыз – қадір-қасиетін бас иіп бағалаған Бұқар жыраудың да Мұрынқарақта ізі сайрап жатыр. Оны толғауынан байқайсыз.

Сөзіне бұрынғының сауап бар ма, Тоқсан баулы Қоңырат, жатырқама. Аруағын сыйлап келіп тұрмын Алатауға, Жанбас суып, жатқан жері Мұрынқарақта. Жүз жасаған Қожаберген жырау Мұрынқарақтағы Алатау батырдың басына барып, дұға жасағанда көз жасына ерік берген.

Мұрынқарақ-ау, Мұрынқарақ, Жатырсын ба қырын қарап? Тоқсан баулы Қоңыраттың Киелі шоқысы едің. Әз-Ғараб Алатауға Құран оқып өтуші еді қалың қазақ. Құлшығаштың Құдығы – қырық құлаш. Алты Алаш арысым десе – тамырын жаяр, Анасын қосар Табақ бұлақ. Тоқсан баулы Қоңыратты ел деп бардым, Басына Алатаудың еңіреп бардым. Қазақ рухының қазығын қаққан Мұрынқарақтың құдыреті болмаса, Құлыншақ ақын да жыр нөсерін төгер ме?

Мұрынқарақ дүр сілкініп, Тектілерін тербер. Алатаудай ұранды жатқан киелі тау, Қалың Қоңырат, төбең көкке жетер! «Тұсына келіп қалдым, Мұрынқарақ. Мұрынқарақ келді, киелі атың қандай. Тұлпар дүбір, ту көтер, дабыл қақшы!» – деп жыр тиегін ағытқан Алашқа аты мәлім Ақтанберді жырауға қалай тәнті болмайсың.

Босаға, Әлімтау мен Мұрынқарақ, Бір заманда Қызылбас та келген екен тілін жалап. Бұл күнде Жоңғардың көшкіні атанды, Әруақтар шақырады жолын қарап. Тоқсан баулы Қоңырат, есіңді жи, Халық жинама, қазығын түбін табады. Иесі Әз-Ғараб Алатау батыр

жатыр манайында, Мұрынқарақ симай ма мандайыңа?.. «Алатаулап» Қоңырат неге аттанбайды, Атана бата қонған ой, қызталақ.

Он тоғызыншы ғасырдың орта тұсында дүниеге келіп, жиырмасыншы ғасырдың ашаршылық жылдарында сексен үш жасында бақилық болған Молда Мұса шешен де шешіліп сөйлеген.

Мұрынқарақ тауы ұранды, Кім ұмытар құранды. Оу, Қоңырат! Алатаудай пір жатыр, Аңыз болған Алашқа, Тыныс алып, алтын балдақты қыранда. Уақ Барқұнан жырау да, Жиенбет жырау да Алатау батырдың ата жұртқа көз тіккен Ойрат, Дүрбіт, Қалмақтың баһадүрлерін тізерлетіп, қолдат құскен тұтқындарды ботадай боздатқанын өлеңдерінде өзек еткен. Шапырашты Қазыбек бек Тауасарұлының «Түп-түкияннан өзіме дейін» атты шежірелі кітабында Алатау батырдың ерлігін

Көпен ӘМІРБЕК,
Қазақстанның еңбек
сіңірген қайраткері

МҰНАРЛАНА

Ата-бабамыз ат қойғыш қой. Қазақстанның қай өңіріне қадам бассаңыз да, қарсы алдыңыздан қазақы жер-су аттары амандасқан ағайындай арқа-жарқа қарсы алары хақ. Көркем табиғаттың көркін ашып, көне тарихынан сыр шерткендей сырбаз есімге тәнті боласың. Әрекідік әулиелі жерге кезігесің. Әулие ата, Ұзын ата, Асық ата секілді атауы жұмбақ аймақтар қаншама. Бәрінің тарихы қалың, тамыры тереңде. Отырар ауданының орталығы Шәуілдір деп аталады. Бұл не сөз? Мағынасы қандай? Түп-тамыры қайда? Аңыз бойынша, Шәмші деген кедей жігіт байддың Дүр есімді сұлу қызына ғашық болып, қосыла алмайды. Бір түнде қашып шыққан қос ғашықты қосарланып қуғандар осы өңірде садақпен атып өлтірген дейді. Мұңлық-Зарлық моласындай бірге жерленіп, Шәмші-Дүр ел аузында Шәуілдір боп кеткен екен. Қадым заманнан жеткен қазіргі атауы – бұл. Арқалы ақын Бекен Әбдірәзақов Шәмші мен Дүр қыздың баянсыз махаббаты туралы дастан жазған.

ерекше атап көрсеткен. Балғабек Қыдырбекұлының «Алатау» романында да қызықты деректер көп. Мұхтар Мағауиннің «Ғасырлар бедері» еңбегінің «Қобыз сарыны» тарауында да тарихи тұлғаға айналған Алатау батырға айрықша тоқталған. Алатау батырдың ұрпағы Зерттеу Жүргізіп, «Алаштың Алатау батыры» атты зерделі кітап жазды. Қалам тербегендердің қарасы көп. Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты, адуын ақын Темірхан Медетбек Алатау батырдың шайқасқа түсер алдындағы сәтін «Көк түріктер сарынымен» көкке көтерді. Көп тараулы өлеңдерінің бір үзгіні келтірейін. Оқығанда мұз құрсаңғандай боларсыз.

Күндердің күнінде шошып ояңған батыр
Бір сұмдықтың келгенін біліп,
Белін буып,

Бес қаруын асынды.
Аруақтарға сиынып,
Алла Тағалаға бас ұрды.
Сонан кейін
Алапат құйын көтеріліп,
Кілт басылды.
Көк дабыл семсерін
Қаратаудың қара тасына
Жанып еді,
Алды ашылды.
«Иа, аруақ!» деген кезінде,
Қаптаған қалың жау
Аласарып бара жатты.
...Алатау батыр Наршолақтың үстінде
Өз жолын ерекше
Дара салып бара жатты.
Иа, Алла Тағалам, жолын бере көр!

Оншақты жыл бұрын осы Мұрынқарақ тауының төскейіне Алатау батырдың тас белгісін орнатқанда Қазақстанның халық ақыны Әселхан Қалыбекова жыр нөсерін төкті.

Ақын ем ақ дауылдай сөз боратқан,
Сұрмерген қарсыласын көздеп атқан.
Төрт ғасыр ілгеріден сыр тартайын,
Баласы Бесайдардың Әз-Ғарабан.

қасиеті жөнінде 1998 жылы шыққан «Қазақстан Ұлттық энциклопедиясында» дәйектеме берілген. «...Самарқан шаһарына «Жалаң-мемлекет» статусын әперіп, оған Жалаңтөс баһадүрді әмір етіп қоюда Бұхара, Хиуа хандары алдындағы беделінің көмегі тиген Алатау батырдың есімі Қоңырат руының, бүкіл Орта жүздің ұранына айналды», – деп жазылған пайымдама көп нәрсені аңғартса керек.

...Шақыру қағазын алдым. Той-домалаққа ма? Жоқ. Елбасымыздың «Болашаққа бағдар: Рухани жаңғыру» бағдарламасының «Қазақстанның киелі жерлері» жобасы аясында тарихи тұлғалар Қарақ хан (Қарақ әулие) мен Алатау батырдың бастарына белгітас орнатуға арналған алқалы жиынға шақырыпты. Өтетін орны – Түркістан облысы Арыс ауданы Мұрынқарақ тауы. Оныңшы сәуір күнгі іс-шараның негізгі мақсаты – сан ғасырлық тарихымызда өз орнын қалыптастыра білген біртуар көсем тұлғаларды тарих сахнасына шығару. Алыстан ат арытып бардым. Құмырсқаның илеуіндеі құжынаған халық. Ығы-жығы. Ынтасы

Қарабайғды

Бабында сақтап ылғи ат-көлікті,
Аттандап шапқан жауға тап беріпті.
Халыққа пана болған Әз-Ғарабан
Алашы Алатау деп ат беріпті.

Салмағы найзасының бір пұт еді,
Ет түгіл еменіне сүңгітеді.
Айбынды Алатаулар қорғамаса,
Мына жер, мына дала кімдікі еді?

Әсейлахан – туна талант еді. Тұла бойына тұнған ақындық қасиет ата-бабасының қанымен тараған. Есімі елге мәлім Ергөбек ақынның немересі. Балалар әдебиетінің көрнекті өкілі, Қазақстан Республикасы Президенті сыйлығының лауреаты, жазушы Бейсенбеті Сүлейменовтың ұрпақтарының ата-тегі мен артындағы ұрпақтары жөнінде шежірені жинақтап, «Ақмырза әулеті» атты мың беттік кітап шығарған еңбегі өз алдына бір төбе.

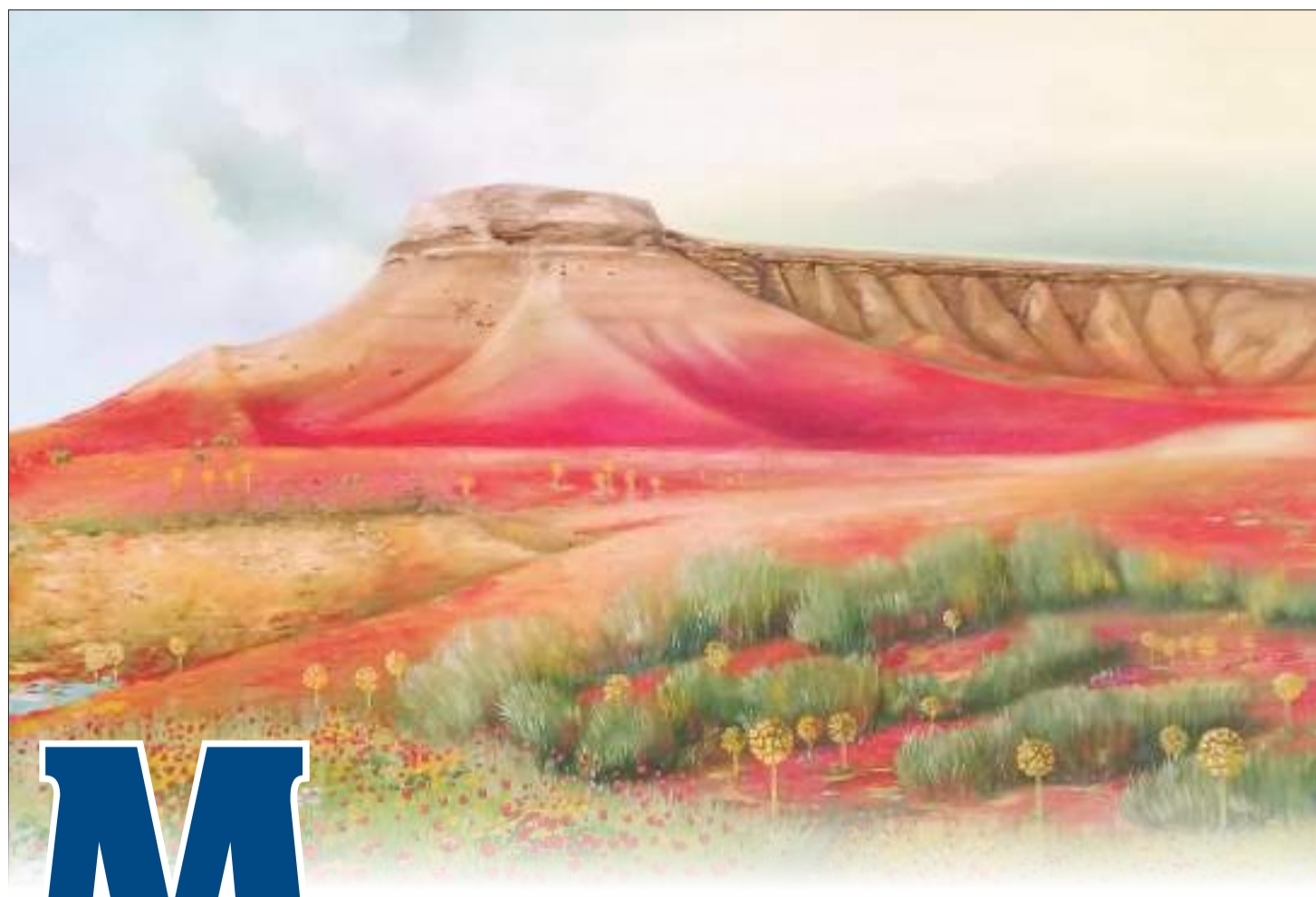
Тәуекел хан мен Еңсегей бойлы Есім ханның бас қолбасшысы болған Алатау батырдың орамды ойлары мен шебер сөйлейтін шешендігі – өз алдына бөлек әңгіме. Артында қалған асыл сөздері ұрпақтан-ұрпаққа тарап, ауыз әдебиетінің алтын қорына қосылған. Соның бір мысалы былай. Хан Тәуекелдің ордасына орыс елшілерін бірнеше рет қабылдаған кезінде Алатау батыр көрегендік танытып айтқан екен.

Жүзімнің кепкені мейіз болады,
Орысқа бата берсең, басыңды сұрайды,
Бала берсең, досыңды сұрайды.
Елшісін тойдырып,
Айбалтасын қайтарып берме.
Ақымағынды көтеріп,
Көсемінді көлеңкелеп ұстар.
Көп ойлап, кем ойлан,
Айналдырып келгенде осыны сұрайды.
Орыстың құйындай соғатын құйтырқы саясатын қалай байқаған! Көрегендік пе? Көрегендік! Алатау батырдың кісі танығыштығы мен болашақты болжағыш

зор. Халықаралық ғылыми-танымдық конференцияны Оңтүстік Қазақстан облысының және Түркістан, Отырар аудандарының Құрметті азаматы, Халықаралық «Нағанай» қоғамдық қорының Төрағасы Қанжігіт Сыздықұлы ашқан соң, баяндамалар оқыла бастады.

...Әсерленіп қайттым. Ғылыми конференцияда сөйлеген ғұлама-ғалымдардың ініміне құлақ түріп, құштарлықпен тыңдадым. Жай-жапсары беймәлім жаңа деректерді жадыма сақтап, жаттап алғандай болдым. Астанаға келгесін алған әсерімді кіммен бөлісерімді білмей, Шымкент шаһарында тұратын ақын досым Ханбиді Есенқарақызына телефон шалдым. Мұрынқарақта алуан «Оғыздар мемлекетінің іргесін қалаушы тұлғалардың бірі Қарақ хан мен Қазақ

МҰРЫНҚАРАҚ

ұлтының қаһарманы Алатау батырдың ел бірлігін сабақтастырудағы алар орны мен өзара сабақтастығын» қамтыған Халықаралық ғылыми-танымдық Конференцияға қатысып қайтқанымды мақтанышпен хабарладым.

— Кімдер қатысты? — деді Ханбибі мәселені қабырғасынан қойып. Ынталы, ықыласты екенін даусынан байқадым.

— Заңгер-ғалым, Ұлттық заң Академиясының академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің профессоры Ақылбек Исабеков баяндама жасады, — деп бағдарлама бойынша сөзімді сабақтадым.

— Ол қандай мәселені қозғады?

— Баяндамасының тақырыбы «Оғыз тайпаларының саяси бірлестігін құрудағы Қараканнаның Рухани кемелдігі мен ел бірлігін баяндамашы — Жәніс Жомарт, РНД доктор, тарих ғылымдарының кандидаты, «Күлтегін» ғылыми-зерттеу институтының директоры. Тақырыбы — «Алатау батыр туралы шығыс тілдерінде жазылған деректерді зерттеудің маңыздылығы мен мүмкіндіктері». Үшінші баяндамашы доцент Бағдәулет Сыздықов. Тақырыбы — «Мұрынқарак — археологиялық-тарихи ескерткіш». Жапониядан келген тарихшы ғалым, РНД доктор Нинолия Такашидің баяндамасы елді елен еткізді. Тақырыбы — «Қазақ халқының ортағасырлық Батырлар институты мен Жапония самурайлары: ерекшеліктері мен ұқсастықтары». Жапон ғалымы қазақ тілінде сөйлеп, қайран қалдырды. Түркиялық тарихшы ғалым Нуреттин Чақыр да «Оғыз мемлекетінің хронологиялық мәселелері» деген тақырыптағы баяндамасын мүмкіндігінше қазақ тіліне орайластыра жасап, ол да қошеметке бөленді.

Қазақстанның халық ақыны Әселхан Қалыбеков пен Мұрынқаракқа жапсарлас жатқан шардаралық ақын, ҚР Парламент мәжілісінің депутаты Қазыбек Иса баба рухын әспеттеп, жырдан шашу шашты. Қазақтың мұнын мұндап, жоғын

жоқтаған екі Қазыбек бар. Бірі — Қаз дауысты Қазыбек би, екіншісі — осы Қазыбек Иса.

«Алатау батыр» өлеңінің бір-екі шумағы оқырмандар ойында жүрсін, үзінді келтірейін:

Тәуекел хан тандаулысы — Сен едің,
Есім ханға қуат берген Ер едің.
Салқам Жәңгір салған алға еренін,
Сан қаланы бағындырды беделін.
Самарқанды Жалантөске әперіп,
Көрсеттің ғой хас батырдың көмегін,
Кенен ойлап, кең толғаған кемелім!

Жиенбеттей жырау сені жыр еткен,
Біртуарым, білікті һәм білекті ең.
Ұлтыңды сен сүйдің ұлы жүрепкең.
Батанды алған батырларын аз емес,
Қарасайды өзің едің түлеткен.

Бас батырға айналдың сен бақ беріп,
Жекпе-жекте талай жауың жатты өліп.
Қызылбастың қолбасшысы Шарахты
Қызыл қанға бояп кеттің қак бөліп!..

Осы төңіректе ой бөлісіп, Ханбибімен қауқылдасып әжік-күжік әгімелестік.

— Алатау батырдың аты кім? — деді Ханбибі.

— Азан шақырып қойған аты — Әз-Ғарап. Әкесінің аты — Сабайдара. Атасының аты — Бесайдар би. Ескендір, Хақназар деген екі ұлы және екі қызы болған. Хақназар Орбұлақ шайқасына қатысқан. Бейбарыс сұлтан Орбұлақ шайқасына 20 мың әскер жіберсе, Алатау батыр 40 мың сарбазын бастап келіп, басшылық жасағаны туралы дерек бар. Жалпы Алатау батырдың 1615, 1620, 1627 жылдары жоңғарларға қарсы жойқын ерлігі тарихи оқиға ретінде таңбаланып қалған. Әсіресе Жайық өзенінің Хазар теңізіне құяр сағасындағы қалмақтармен қиян-кескі соғысы аңызға айналған. Екі жүз жылдан кейін Бөкей ордасында туып, жетпіс үш жасында қазіргі Ресейдің Астрахань жерінде топырақ бұйырған атақты Құрманғазының бір күйі «Алатау» деп аталады. Кімге арналған? Құрманғазының барлық күйін зерт-

теп, анықтама жазған академик Ахмет Жұбанов «Алатау» күйінің шығу тарихына тоқтамаған. Тіпті болжам да жоқ. Жетісу жеріндегі Алатауға арнаған күй ме? Олай дейін десек, арқалы күйшінің бұл жаққа табан тірегені туралы дерек те кездеспейді. Тарихшылардың айтуынша, Алатау батыр 1627 жылы Құрманғазының ауылындағы жоңғарлармен соғысында отыз жеті жасында шейіт болады. «Алатау» күйі аңызға айналған Алатау батырға арналған дейді. Бұл болжам — қисынды.

— Сөзінді бөлейін, — деді Ханбибі, — қайсыбір жылы беделді заңгер, белгілі ғылым докторы, ұлт рухының жанашыры, «Қожаберген жырау және жеті жарғы» қоғамдық қорының төрағасы Бекет Тұрғараевтың ұйымдастыруымен Петропавл қаласында Толыбай сыншының ұлы Қожаберген жырауға қатысты. Ол бабамыз жырау ғана емес, суырыпсалма ақын, Әз-Тәуекенің сенімді елшілерінің бірі болған атақты батыр ғой. Шығарған күйлері қаншама, «Дабыл», «Аңырақай», «Бозайғыр», «Шұбырынды», «Сұлама» күйлерінде күрескерлік сарын басым.

Қаратаудың басынан көш келеді,
Көшкен сайын бір тайлақ бос келеді.
Қарындастан айырылған жаман екен,
Қара көзден мөлтілдеп жас келеді!..

Бұл — Қожаберген жыраудың «Елім-ай!» дастанындағы шумақ. Ел басына туған ауыр апатты — «Ақтабан шұбырынды, Алқакөл сұлама» кезеңін жүйтіліне көшіріп, аңыздағы «Ақтабан шұбырынды...» түсінікті, ал «Алқакөл сұлама» деген сөздің қайдан шыққанын білесің бе?

— Білмеймін.

— Ендеше, айтайын. Есінде жүрсін. Сол конференцияда «Алқакөл сұламань» тарихын бірінші рет естіп, таң қалдым. Қазіргі Солтүстік Қазақстанның Гүлтөбе-Маманай өңірінде 1663 жылы дүниеге келіп жүз жасаған Қожаберген жыраудың арғы тегі — Орта жүз Ашмайлы Керейдің Көшебе руының Таузар әулеті. 1723 жылға нәубетке ұшыраған

Керейлер солтүстіктен оңтүстікке «ақ табан шұбырынды» боп келіп, Мұрынқарак маңындағы Алқакөлге қоныстанады.

— Алқакөл деген көл ме?

— Иә, көлдің аты. Қыздың алқасындай көл болғасын Алқакөл деп атаған шығар бабаларымыз. Алқакөл атауы ертедегі орыс саяхатшыларының картасында бар екен. Осы көлге келген керейлер аттарын қаңтарып, түйелерін шөгеріп тыныстапты. Ертесіне масқара! Ат-түйелері де, аш-жалаңаш адамдары да Алқакөлдің жағасында сұлаған күйі орындарынан тұрмай қырылып қалыпты. Себебі не? Көлдің суы ма, әлде шөбі ме? Жұмбақ. «Алқакөл сұлама» сөзінің мән-мағынасы осылай екен. Орыстар арақ ішіп, мас боп, сұлап жатқандарды «алькагол» демей ме? Тіл мамандары орыстардың осы «алькагол» сөзін қазақтардың «Алқакөл сұламаньнан» алған-ау деп те шамалайды.

— Әй, Ханбибім-ай! — деп езу тарттым.

— Мұның күлкісі жоқ. Бұл — күлетін емес, жылайтын тарих...

— Мұрынқаракты мекендейтін елде: «Құлшығаштың құдығы қырық құлаш» деген қанатты сөз бар.

— Жаксы сөз екен. Құлшығашың кім?

— Құлшығаш — Қоңырат руының бір атасы.

— Біз жүзге, руға кейін бөлініп кеттік қой. Баяғыда бабаларымыз руға бөлінбеген. Керісінше, рудан құралған халықпыз.

...Ханбибі пайымы дұрыс. Таразыға қазақтарды тартсаң, бір басында — ұйысқан ұлт, екінші басында — ру, тайпа тұрады. Сөйтіп, таразы басын тең ұстаған. Қатары бұзылмаған, қабырғасы сөгілмеген. Елбасының: «Қазақтар үшін ұлттық дәстүрді сақтап-сабақтастырып, отырған мәнді тетік-ру болған... Біздің халықтың драмаға толы тарихында рулық психологияның кіріктіргіш рөлі болғанын сезіне білуіміз керек», — деген көзқарасы да осы ойымызды айғақтай түседі.

...Қол алысып, қоштастық. Етекке түсіп, елге қарай бет түзедік. Алыстаған сайын Мұрынқарак тауы мұнартып қарайды. Мұнартып емес, мұң артып қарайтын сыңайлы. Әуелгіде солай сезіндім. «Шарболаттай шарт сынған, сазиндай мәрбөт туған баяғы қазақтар бар ма?» деп тұрғандай. Баяғы қазақтар бар екен. Кім? Ол — Оразхан Кенжеғұлұлы Жанысбеков. Он жылдан бері осыншама іс-шараның отын жағып, қазанын қайнатып бәйек боп жүрген азамат. Қазақ халқының қаймағы бұзылмай қалпын сақтау үшін қара терін төгіп жүрген жігіт. Жекешелендіру жылдарында бір кәсіпкер Мұрынқарак тауының 500 гектар жерін өз иелігіне айналдырып алса керек. «Айналайын-ау, бағзы заманнан бері бабаларымыздың дамылдап жатқан жері тарихи-археологиялық мәдени ескерткіш санатында емес пе? Қасиетті жерді қайтарыңыз!» — десе, ол кәсіпкеріңіз көзін жұмып қонса, қоспаңыз. Енді қайтпек? Жаңа жүгініп, соттың шешімі арқылы Мұрынқарактың еншісіндегі 18 гектар тиесілі жерді қайтарып алды. «Енді қалған 482 гектар жерді заң жүзінде өзімізге өткізіп, «Алатау батыр» қоғамдық қорының иелігіне береміз!» — дейді Оразхан бауырымыз.

...Мұрынқарак қырын қарап жатқан жоқ. Бағзы замандағы бабаларың өдет-ғұрып, салт-дәстүрін жалғастырып, ұлтты ұйытып отырған елдің еңселі ынтымағы мен ыстық ықыласына ырза болғандай «Мен мұндалайды!».

Осыдан 84 жыл бұрын 1937 жылы 27 қыркүйекте ХХ ғасыр басындағы Алаш қозғалысы көсемі, Алашорда үкіметінің төрағасы Әлихан Бөкейханның атылған күні. Сол кезеңдегі қанды репрессия қазақтың қаймағын қырып, бар асылын жалмап кеткені белгілі. Екі күн бұрын, өткен сенбиде, 25 қыркүйекте Қарағанды облысы Ақтоғай ауданында Алаш көсемі Әлихан Бөкейханның туғанына 155 жыл толу құрметіне арналған ескерткіш орнатылды. Оған елордадан ҚР Парламенті Мәжілісі депутаты, «Ақ жол» партиясы төрағасының орынбасары, белгілі ақын Қазыбек Иса, «Ақ жол» партиясы Ұлттық кеңесі хатшысы, әлихантанушы ғалым Сұлтанхан Жүсіп, белгілі алаштанушы ғалым, жазушы Тұрсын Жұртбай және Л.Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің бір топ алаштанушы ғалымдары арнайы барып қатысты.

АЛАШ КӨСЕМІ ӘЛИХАНҒА ЕСКЕРТКІШ ОРНАТЫЛДЫ

Ескерткіштің ашылу салтанатында Қарағанды облысы әкімі Жеңіс Қасымбектің құттықтауын облыстық ішкі саясат басқармасы басшысы Ерлан Құсайын оқып беріп, сөз сөйледі. Ақтоғай ауданы әкімі Салтанат Әбілова құттықтады.

Алаш көсемі Әлихан Бөкейхан ескерткішін ашу құрметіне алаштанушы ғалым Тұрсын Жұртбай, ел ағасы Қайырбек Сәдуақасов, Мәжіліс депутаты, «Ақ жол» партиясы төрағасының орынбасары Қазыбек Иса, әлихантанушы ғалым Сұлтанхан Жүсіп, Ақтоғай ауданы әкімі Салтанат Әбілова ие болды.

Ескерткіш басында ел ағасы, ҚР Мәдениет қайраткері, алаштанушы Қайырбек Сәдуақасов пен Мәжіліс депутаты Қазыбек Иса құттықтау сөз сөйледі.

Әлихан Бөкейханның ескерткіші 1973 жылы туған, Шабанбай би ауылы мектебін 1990 жылы бітірген түлектер қаржысына жасалған. Авторы - мүсінші, Қазақстан Суретшілер одағының мүшесі Бейбіт Мұстафин. Ескерткіш сәтті шыққан, Әлихан келбеті фотодағы суретінен айнымайды.

Салтанатты ескерткіш ашылу соңы «Тоқырауын толқыны» ансамблінің концертіне жалғасты.

Алаш көсемі Әлихан Бөкейханға арналған ғылыми конференцияда Қайырбек Сәдуақасов, Тұрсын Жұртбай, Сұлтанхан Жүсіп, Сағымбай Жұмағұл, Қайырбек Кемесгер және тб алаштанушы ғалымдар сөйледі. Конференция барысында оқушылар танымын байқайтын сауалнама өтіп отырды.

Конференцияда Мәжіліс депутаты Қазыбек Исаға аманат та айтылды. «Сарыарқа» медиахолдинг директоры, облыстық мәслихат депутаты Қамбар Ахметов Әлиханның ауылына жол салу мәселесін көтерді.

Конференцияда бірнеше ел ағалары мен қоғам қайраткерлеріне, Әлиханның ұрпақтарына «Ақ жол» партиясының «Қазақ Республикасына 100 жыл» медалы табысталды.

Конференциядан соң Әлихан Бөкейханға арналып ас беріліп, құран бағышталды.

Алаш көсемі Әлиханға тағзым ету сапарында «Ақ жол» партиясы Қарағанды облыстық филиалы төрағасы, облыстық мәслихат депутаты Ермек Әбілда, Қарағанды қалалық мәслихат депутаты, Қарағанды облысының Мәжіліс депутаты Ғали Әмірбек, Жезқазған қалалық мәслихат депутаты Мақпал Орынбет және бір топ жергілікті мәслихат депутаттары бірге болды.

АЛАШ ШЕРУІ ЕНДІ ТОҚТАМАЙДЫ!

Ақтоғайда туып, Ақсорандай асқар биікке көтерілген Алаш көсемі Әлихан Бөкейхан туған жерге табаны тиіп, тағзым еткен әр қазақ бақытты! Мен де бақыттымын, той құтты болсын!

Астанада биыл жазда Алаш көсемдері Әлихан Бөкейхан, Ахмет Байтұрсынұлы және Міржақып Дулатұлына еңселі ескерткіш орнатылды. Сол кезде мен «БҰЛ КҮНГЕ ДЕ ЖЕТТІК! Астанада Алаш көсемдеріне ескерткіш орнатылғаны - саяси әділеттілік!» - деп жазып едім.

Өйткені, биыл парламентте біз, о бастан Алаш деп келе жатқан «Ақ жол» партиясы фракциясының депутаттық сауалын жасағанда: «Алаш қайраткерлерін ұмыт қалдыру - саяси әділетсіздік» деп жариялаған едік.

Иә, бұл күнге жету де оңай болған жоқ! Алаш арыстарының аты атағандардың өзі атылып кететін кеңес империясын көрдік.

1988 жылы ғана Алаш арыстары ақталды. Бірақ ел Тәуелсіздік алған кезде де Алаш арыстарына қарсы тосқауыл тоқтаған жоқ.

Иә, Тәуелсіздігіміздің 30 жылында елордамызда Алаш көсемдеріне ескерткіш орнатылды!

Алаш арыстары өздері армандаған Тәуелсіз елдің астанасының төріне жайғасты!

Бұл күнге де жеттік!

Кезінде «Алаш ескерткіші түгілі атын да ататпаймыз» деген, кеңестік идея сүйегіне дейін қатып қалса да, Тәуелсіз ел идеологиясын басқарған басшылар енді қайтты екен?! - деп ойладым сонда! Алаш арыстарының ескерткішіне беті жанбай қалай қарай алды екен?! Іштей болса да, Алаш арыстарының әруақтарынан кешірім сұрай алды ма екен?! Әй, қайдам...

Алаш көсемдері өздері армандаған, сол үшін күресіп, құрбан болған ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚ ЕЛІ астанасына алшаң басып кіргенде Алашқа қарсы болып келе жатқандар не күйде болды екен деп ойладым!

Енді міне, Ақтоғай ауданындағы Қараталда, Шабанбай би ауылында Әлихан Бөкейхан, Әлімхан Ермек, Жақып Ақбай туған өңірде Алаш көсеміне ескерткіш бюст ашылууда.

Қазақ Парламенті тарихында тұңғыш рет 2007 жылы «Ақ жол» партиясы арқасында

Алаш арыстарының аттары аталып, есімдерін ұлықтау мәселесі көтерілді. «Ақ жол» мемлекет көңіл аудармаса да, Алаштың 95 жылдығын да, 100 жылдығын да атап өтті. 2012 жылы парламентте «Ақ жол» фракциясы құрылғалы бері Алашқа байланысты 30 шақты депутаттық сауал жасадық. Ол әр сауалды жасау, жасаған соңғы оның іске асуындағы шекесі тар шенеуніктермен тартыстың өзі бір кітапқа жүк болады.

Тек биылдың өзінде екі айда екі рет депутаттық сауал жасадық. «Алаш қайраткерлерін ұмыт қалдыру - саяси әділетсіздік» деген және Әлихан Бөкейханның 155 жылдығына арналып, «ЕЛІМІЗДЕ АЛАШ КӨСЕМІНЕ ЛАЙЫҚ БІР КӨШЕ ДЕ БОЛМАУЫ – АРУАҚҚА ҚИЯНАТ!» - деген «Ақ жол» фракциясының депутаттық сауалдарын мен жарияладым.

Бірнеше рет республикалық ғылыми конференциялар мен Халықаралық мүшәйралар өткізіп, мерекелік медаль шығардық. «XXI ғасырдағы Алаштың Ақ жолы» жалпыұлттық байқауы биыл

оныншы рет өтіп келеді. Бұл дәстүрлі байқау аясында жас Алаштанушылар шоғыры пайда болды.

«Ақ жол» Алаш атын әлемдік деңгейде де алғаш атады.

2017 жылдың 1 желтоқсанында «Ақ жол» партиясының төрағасы, Мәжіліс депутаты Азат Перуашев екеуміз Қытайда, Бейжіңде Әлемдік саяси партиялар көшбасшыларының I халықаралық форумына қатысқанда Қытайдағы қамалған 112 қазақ тізімі бар хатты Қытай басшылығына тапсырдық. Содан 79-ы қамаудан босатылды. Сол сапарда

Азат Перуашев 125 елден жиналған 600 делегат қатысқан дүниежүзілік дүбірлі жиында «Алаш» партиясының атын асқақтаты. Ол қатысушыларды Орта Азиядағы алғашқы заманауи саяси партияның 100 жылдық мерекесімен құттықтап, Алаш туралы қазақ тілінде сөйлеп, ағылшын тілінде баяндама жасады. Азат Перуашев бүгін келуі керек еді, аяқ астынан бір жағдай болып, келе алмай қалды. Сіздерге дұғай сәлем жолдады. Біз нағыз әлихантанушы, «Ақ жол» партиясы Ұлттық кеңесі хатшысы Сұлтанхан Жүсіп екеуміз бір топ ақжолдықтарды бастап келіп отырмыз.

«Ақ жол» Алаш шеруін бастады!

Екі жылдан бері «Алашқа тағзым» шеруін өткізіп келеді. Биыл астанада үш көшені жүріп өттік. Алла қаласа, Алаш шеруі астананың ғана емес, бар қаланың басты көшелерін толтыратын, бар қазақ күн келеді.

Алаш шеруін енді ешкім тоқтата алмайды!

Әр қалада Алаш алаңы болып, арыстарымыздың ескерткіші тұруы керек!

Қазақ перзентіне өзі ардақ тұтатын адамының бәрі атын қояды. Соңғы 5-6 жылдан бері Әлихан есімі сәбилерге ең көп қойылған есімдердің алдыңғы қатарында келеді.

Біз бағана ауылға келгенде алдымыздан жүгіріп шығып қарсы алған Бекзат Сатыбалды бауырымыз Әлихан бабасының ескерткішін тұрғызып жатқан өздері, 1973 жылғы туғандар екенін айтқанда елең ете қалдым. Мен мектепте алты жыл мұғалім болғанда, бір ғана сыныпқа, 1973 жылы туғандарға 5-ші сыныптан жетекші болып, 1990 жылы түлетіп шығарған едім. 73-ші жылғылар оңай болмайды, ұлттық мүдде жолында Алаш көсемінің атын жаңғыртып жатыр екенсіңдер, Алла жар болсын! Бұндай, әкімдік емес, жеке кәсіпкерлер иесі, халықтың өзі жиналып жасайтын игі елдік шаралар жалғаса беруі тиіс. Жаңа Қайырбек асамыз айтқандай, Әлихан бейнесі өте сәтті шыққан. Мен мұны мамандығы суретші болғасын айтып тұрмын.

Еліміздің барлық жерінде Алаш арыстарын ұлықтай беруіміз керек. Әлиханның есімі қазақ халқымен бірге мәңгі жасай береді!

Мен енді сөзімді қазір ғана Ақтоғайдан шыққанда жол үстінде туған жыр жолдарымен аяқтайын.

Әлихан десе талай жыр есілген.

Ұлым қуат алады ұлы есімнен.

Алашқа қосқан айтсақ үлесіңді ең,

«Қазаққа қызмет қылмай қоймаймын» - деп,

Асқан үлгі көрсеттің күресіңмен!

Кез емес бұл салатын кеңге аяқты,

Ерлерге арнап оқиық енді аятты.

Ахаң болса ұлымның ұлы ұстазы,

Міржақыптың мір сөзі елді оятты!

Көрдік міне киелі Ақтоғайды,

Әлиханды кім бүгін жоқтамайды?!

Елімізден мен Жақыптың жарқылдаған,

Әр ісінен жүректе от тарайды,

Арыстардың арманы орындалып,

Желбірейді Көк туым көкте арайлы!

Сең қозғалды, қазағым, сен де қозғал!

Шеруі енді Алаштың тоқтамайды!

В ходе обсуждения законопроекта на пленарном заседании Мажилиса 22 сентября заместитель министра обороны Республики Казахстан Тимур Дандибаев ответил на русском языке на вопрос депутата Дархана Мынбай, заданный на казахском. Лишь на вопросы некоторых депутатов чиновник ответил на ломанном казахском языке. Мы попытались это понять.

Оказалось, что такого же мнения о казахском языке Артура придерживалась и депутат Мажилиса Наталья Дементьева, всегда говорящая только на государственном языке.

Да, выступление Артура Платонова на государственном языке было примером для многих депутатов и руководителей министерств, особенно для наших казахских депутатов, которые регулярно говорят на языке другого

МАЖИЛИС РК: ПЛАТОНОВ ВЫСТУПИЛ НА КАЗАХСКОМ ЯЗЫКЕ, ДАНДИБАЕВ – НА РУССКОМ.

А ЧТО БУДЕТ, ЕСЛИ В МАЖИЛИСЕ Я ВЫСТУПЛЮ НА ТУРЕЦКОМ ЯЗЫКЕ?

Депутат Мажилиса, известный тележурналист Артур Платонов выступил с дополнительным сообщением о законопроекте на казахском языке. Отрадно, что казахский язык Артура был лучше казахского вице-министра. Я письменно высказал это мнение и поблагодарил Артура Станиславовича.

Говоря об Артуре Платонове, мы вспоминаем дискуссию, в ходе которой 30 октября 2012 года впервые в стране был принят «Кодекс этики журналиста Республики Казахстан». Тогда я, дважды поставив на голосование, включил в статью 1 «Профессиональный долг» Кодекса требование «СОХРАНЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИНФОРМАЦИОННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ».

Тележурналист Артур Платонов был среди тех, кто поддержал мое предложение. В то время Ерлан Байжанов, не знающий своего родного языка, тогдашний глава государственного издания «Нур-Медиа», щедро финансируемого государством, определенно отвечало за интересы государства (воспринимайте это как национальные интересы), был единственным, кто выступал против данной статьи.

государства. Я сказал Артуру, пришедшему ко мне в офис сказать «Спасибо!» за мою благодарность: «А теперь сделайте депутатский запрос по-казахски». Арекең сказал, что он к этому стремится.

Желаю успехов Артуру Станиславовичу, в свое время снявшему мощный фильм в благодарность за мужество и доброту миролюбивого казахского народа, который в трагическое время для многих народов приютил их в своих и так стесненных условиях, поделился последним куском хлеба и дал возможность выжить.

Только на прошлой неделе на презентации нового законопроекта в комитете Мажилиса по социально-культурному развитию заместитель министра здравоохранения, главный санитарный врач Ерлан Киясов тоже ответил на русском языке на вопросы депутатов, заданные на казахском языке.

В ответ на мой вопрос он стал быстренько отвечать по-русски, что в пору можно было остановить его: «Извините, господин вице-министр! Я задал вам вопрос на государственном языке, прошу вас отвечать на государственном языке!» Казахский вице-министр в казахском парламенте затруднился отвечать, будто вопрос был

на редком иностранном языке, и выкрутился, что позже ответит письменно.

3 февраля этого года на пленарном заседании министр национальной экономики Асет Ергалиев как ни в чем не бывало тоже отвечал на русском языке на вопросы депутатов, заданных на казахском языке, что депутату Беріку Дүйсембиеву пришлось выступить с критикой по этому поводу. А мне – включить этот факт в свой депутатский запрос фракции «Ақ жол» «Мемлекеттік тілдің мәртебесін анықтайтын уақыт жетті» («Пора определить статус государственного языка»). Таким способом общими усилиями фракции «Ақ жол» тогда нам удалось приостановить такую практику.

Весной на круглом столе по вопросам образования в Комитете Мажилиса по социально-культурному развитию почти все руководители и их подчиненные, в том числе вице-министр Бибигуль Асыллова, говорили по-русски, что нам пришлось сделать предупреждения и раскритиковать в прессе.

Подобных моментов в Мажилисе много. 11 марта 2020 года на пленарном заседании Мажилиса депутат Наринэ Микаелян задал ряд вопросов вице-министру цифрового развития, инноваций

и аэрокосмической промышленности Асхату Оразбеку на государственном языке.

Несуразность языковой ситуации в том, что вице-министр Асхат Оразбек на вопрос депутата некоренной национальности на государственном языке Республики Казахстан ответил не на государственном, а на государственном языке Российской Федерации. Спикер Мажилиса Нурлан Нигматуллин наказал его за нелепость такой ситуации. Наверное, мало кто из руководителей министерств не получил предупреждения от спикера из-за государственного языка ...

По правде говоря, председатель Мажилиса Нурлан Нигматуллин официально ведет обсуждение проблем на заседаниях только на государственном языке. Депутатам любой национальности слово предоставляется только на казахском языке. Записи на главном экране Мажилиса пишутся только на государственном языке, казахским алфавитом на латинице.

В других странах, кроме нашей, законодательная власть, парламент строго соблюдают законы страны, а депутаты и министры говорят только на государственном языке. Говорить на языке другой страны равносильно нарушению

закона или даже преступлению. В свое время член турецкого парламента лишился своего мандата за цитирование только двух слов в пословице на другом языке. Это страна, которая уважает себя и умеет уважать других!

А наши министры продолжают отвечать на вопросы на государственном языке на языке России.

Кто поверит, что представители Министерства обороны, которые не могут защитить свой язык, могут защитить свою страну?

Как руководители здравоохранения, не знающие казахского языка, будут лечить больных казахов?

Как в сфере образования не владеющие казахским языком специалисты будут учить казахов?

В заседаниях комитетов, фракций, рабочих групп и собраниях в Мажилисе также должны проводиться законы государственного языка, отдавая приоритет государственному языку.

В противном случае: а что будет, если в Мажилисе я выступлю на турецком или узбекском языке, раз Платонов выступил на казахском языке, Дандибаев – на русском?

Проблему принятия закона о государственном языке фракция партии «Ақ жол» поднимала с 2012 года, а в прошлом году на национальном портале «Qazaquni.kz» в поддержку такого закона за месяц подписывали 126 тысяч человек. Доживем ли до дня, когда будет принят такой закон!?

Қазыбек ИСА,
депутат Мажилиса Парламента
Республики Казахстан

В РУССКИХ ШКОЛАХ НУЖНО УДЕЛЯТЬ ОСОБОЕ ВНИМАНИЕ КАЗАХСКОМУ ЯЗЫКУ, СЧИТАЕТ ДЕПУТАТ

Детям нужна практика, уверен парламентарий. Депутат Мажилиса Парламента Наталья Дементьева считает, что качеству обучения казахскому языку в русскоязычных школах следует уделять приоритетное внимание на государственном уровне, потому что сегодня дети не знают языка из-за низкого качества учебников и отсутствия разговорной практики, передает Liter.kz.

«Уважаемый Асхат Канатович! Мы считаем, что качеству обучения казахскому языку в русскоязычных школах следует уделять приоритетное внимание на государственном уровне», — обратилась 10 февраля на пленарном заседании Мажилиса к министру об-

разования и науки депутат Дементьева.

Она напомнила, что в послании народу Президент Касым-Жомарт Токаев отметил, что «роль казахского языка, как государственного, усиливается и наступят времена, когда он станет языком межнационального общения. Но чтобы достичь этого уровня, всем нам нужно приложить все усилия». И обучение государственному языку начинается в школах, где все не так благополучно, как кажется. Казахский язык преподается в стране с 1958 года, но до сих пор лишь единицы выпускников русскоязычных школ свободно владеют государственным.

«Ежегодно издаются новые учебники, выделяются средства, пополняется методика и новое содержание. Но уровень владения казахским языком

среди русскоязычных учащихся все равно низкий. Качество учебников не выдерживает критики, задания очень сложные. Ребенку, у которого не развиты простые разговорные навыки, дается много сложных грамматических задач, не говоря уже о содержательных стихах», — перечислила проблемы депутат.

Для того, чтобы граждане страны могли свободно владеть государственным языком, Дементьева считает необходимым уделить внимание развитию устной речи. А для этого нужно разработать соответствующие методики. Все это позволит детям «свободно выражать свои мысли на казахском языке».

Илья ОГУРЦОВ

В сети часто появляются публикации об изучении казахского языка. Но акцент там обычно ставится на социальный момент: зачем учить? Надо ли учить? Дорого ли учить? Но сейчас я хочу сделать упор исключительно на лингвистической стороне вопроса.

За время, что занимаюсь изучением казахского, я постоянно анализирую, как мой мозг воспринимает особенности языка. В итоге я определил для себя, с какими сложностями сталкивается изучающий и какие бонусы он получает вследствие разницы между русским и казахским языками.

Сейчас я поделюсь своими выводами. Они просты до безобразия, но если бы о них нам говорили в школе, то лично я бы уже заговорил. Начнем с тех особенностей, которые для меня оказались сложными.

имно), и по-русски мы скажем: друзья разговаривают (друг с другом). То есть глагол находится просто в настоящем времени и третьем лице. В казахском это не пройдет. Ведь друзья разговаривают вместе (да еще и взаимно). Поэтому к глаголу нужно присоединить суффикс совместного действия. Получится: достар сөйлеседі. Нужно знать и уметь применять залоговые суффиксы. И так со всеми залогами. Чтобы решить эту задачу, лучше всего начертить таблицу со всеми залогами и суффиксами и заучить ее.

ВСПОМОГАТЕЛЬНЫЕ ГЛАГОЛЫ

В казахском языке собеседнику очень важно знать, в каком положении вы сейчас находитесь: стоите, сидите, лежите или идете. Шучу, конечно. Но тем не менее в настоящем времени необходимо дополнять основной глагол вспомогательным,

Для многих фонетика сложна. Фонетически русский и казахский отличаются довольно сильно. И дело даже не в специфических звуках. Если мы говорим о приобретении идеального произношения, то любой казахский звук звучит по-особому. Например, если сравнить казахское «он» (десять) и русское «он», то произношение будет отличаться. Казахский звук «О» более глубокий и округлый. В том же духе отличаются и другие звуки. Казахский «Ы» не такой напряженный, как русский, и звучит как неогубленный «У». И еще я заметил, что у многих возникают трудности с буквой і. Есть такой лайфхак: если пропускать эту букву при разговоре, то получится почти как надо. Например, «біз» и «бз» звучит довольно похоже.

ДИАЛЕКТЫ

Если в России акают и окают, то у нас

сразу два ученика (естественно, сидевшие в разных углах класса). Мальчик и девочка. И оба поднялись, ведь каждое ее око смотрело на одного из них. Тогда она решила уточнить: жок, сен емес! Ол барсын! В итоге оба вышли к доске. Класс взорвался от смеха, включая саму преподавательницу.

КИРПИЧКИ

Казахский - агглютинативный язык: формы слов и грамматические конструкции здесь строятся путем «приклеивания» суффиксов (назовем их кирпичиками) к основе слова (корню). Например: «кітаптарында» (в их книгах). Здесь к слову «кітап» мы «прилепили» три суффикса, каждый из которых несет свою смысловую нагрузку: «тар» — прибавил множественное число, «ын» — указал на принадлежность, «да» — обозначил падеж. С первого взгляда это может показаться сложным, но вот они,

ИЗУЧАЕМ КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК В СРАВНЕНИИ С РУССКИМ

ПОРЯДОК СЛОВ

Русский и казахский языки принадлежат к разным языковым семьям (индоевропейская и алтайская). Поэтому мы можем наблюдать значительные отличия в построении предложения. Порядок слов часто сильно различается. А иногда и вовсе бывает зеркальным, и, чтобы перевести предложение, нужно читать слова от последнего к первому. Однажды я увидел такую вывеску: прием платежей по кредитам = несиелер бойынша төлемдерді қабылдау (дословный перевод: кредиты по платежам прием). О том, как я решаю этот момент, я напишу ниже.

ПОСЛЕЛОГИ

Этот пункт вытекает из предыдущего. В русском языке мы используем ПРЕДлоги: О книге; ПОСЛЕ работы. В казахском языке выделенные слова и частицы превращаются в ПОСЛЕлоги и ставятся после основного слова: кітап ТУРАЛЫ; жұмыстан КЕЙІН; түн САЙЫН. Эту особенность решить довольно просто — нужно выучить наиболее распространенные послелоги. Тогда при переводе мозг будет автоматически превращать их в русские аналоги и ставить на привычные места.

ГРАММАТИЧЕСКИЕ КОНСТРУКЦИИ

Я хочу пить, я хочу читать, я хочу много денег. В русском, английском и многих других языках желание выражается по схеме: глагол хотеть + инфинитив. Но вот в казахском этим так просто не отделаешься, ведь глагола «хотеть» здесь нет как такового. Поэтому, чтобы выразить свое хотение, нужно поставить подлежащее в притяжательную форму, прибавить к глаголу желания особый суффикс и завершить это глаголом «келу». Учитывая, что «келу» чаще всего переводится как «приходить», можно легко запутаться. Если простую фразу «менін ішкім келеді» (я хочу пить) перевести дословно, то получится сюрреалистичное: мой пить хочу придет. Также в казахском языке по другому принципу строятся модальные конструкции «хотеть» и «мочь». Выход один: выучить правила построения этих конструкций. Раз и навсегда, чтобы не путаться и не удивляться тому, что «как-то странно это переводится».

ЗАЛОГИ ГЛАГОЛОВ

Что такое залог? Если выразиться в двух словах, он определяет, кем совершается действие. В русском языке есть два вида залога. В казахском их пять. Прежде всего, тут нужно понимать логику языка — когда какой залог нужно употреблять. Например, в русском языке нет совместного залога (когда действие производится вместе/вза-

который как раз указывает на положение в пространстве: тұру (стоять), журу (идти), отыру (сидеть), жату (лежать). Есть и другие вспомогательные глаголы, которые могут значительно влиять на смысл предложения. Учитывая, что в русском языке вспомогательные глаголы используются не так часто, к этой особенности нужно привыкнуть и выучить правила использования.

МИМИКРИЯ

Это хитрые слова, которые могут нас запутать. Во-первых, это омонимы. Слово «ат» может означать «лошадь», «имя» и «стреляй». Во-вторых, есть просто похожие слова, где одна буква может полностью менять смысл сказанного. Например «шешен» и «шешен». Решить эту проблему можно расширением словарного запаса.

МИНИМУМ ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНЫХ СЛОВ

В русском много заимствований из европейских языков. Это удобно, ведь, даже не зная французского или нидерландского, мы поймем, что toilettes и toilet - это «туалет». Согласитесь, что вывеску «дәретхана» перевести сложнее. Все дело в том, что казахский язык исторически пополнялся заимствованиями из арабского и персидского. Плюс в казахском много своих тюркских аналогов интернациональных слов. К этой особенности присовокупляется и пуристический новояз. Все мы помним шумиху, когда «пианино» превратили в «куйсандык», а «стюардессу» в «аспансерік». Выход из ситуации один — пополнять свой словарный запас.

ПРОИЗНОШЕНИЕ

Лично у меня этот пункт не вызывает особых трудностей. Но иной раз слышишь, как некоторые казахстанцы произносят «жэр» вместо «жер» или «бир» вместо «бір».

скорее жакают и джэкают (сравните жаксы и джэкссы). Несколько раз я интересовался у казахов: как же мне все-таки говорить? «Конечно, через «Ж», ведь это литературный язык!» - отвечали мне и продолжали джэкать. Также однажды в руки мне попался словарь казахского языка, где возле каждого слова давалась транскрипция. Например: үлкен [үлкөн], шұжық [шұжүк]. Я даже писал об этом пост, выкладывал сканы словаря. В итоге комментаторы разделились на два лагеря, одни утверждали, что это чушь, другие настаивали, что это истинное произношение.

Теперь я бы хотел перечислить бонусы, которые мы автоматически получаем, начав изучать казахский язык. Лично мне следующие пункты неплохо помогают и облегчают обучение.

ОТСУТСТВИЕ РОДОВ

Исторически у казахов десятки родов (ру), но в лингвистическом плане род всего один. Или если сказать по-научному: категория рода отсутствует. И это просто находка! Если в русском у нас есть «он, она, оно», то в казахском есть просто «ол». Самое замечательное, что отсутствие родов снимает с нас обязательство заучивать множество окончаний, ведь их попросту нет. По-русски мы скажем: пришел, пришла, пришло, пришли. А по-казахски будет просто: келді. Или давайте попробуем проспрягать по падежам прилагательное «белый». Получится: белый, белая, белое, белые, белого, белую, белых и еще с пару десятков форм. В казахском все будет гораздо удобнее — ак.

Расскажу забавный случай из жизни. В 5 классе у нас была учительница, страдающая косоглазием. Она не всегда называла учеников по именам и могла просто глянуть на ученика и сказать: выходи к доске! Однажды случилось так, что ее взгляд поймали на себе

преимущества, во-первых «прилепливание» происходит по определенным законам: каждый суффикс имеет свой черед, а также действует закон сингармонизма. Во-вторых, отпадает надобность в приставках и палатализации (смене согласных при изменении формы слова: ноҒа, ноҒжа).

СИНГАРМОНИЗМ

В языках с сингармонизмом все должно быть гладенько и ровненько. Казахский язык как раз один из них. Здесь подобное тянется к подобному. Глухое к глухому (кеТ+Кен), звонкое к звонкому (кеЛ+Ген), твердое к твердому (адАм+дАр), мягкое к мягкому (гҮл+дЕр). Это очень удобно при склеивании кирпичиков. Закон сингармонизма словно направляет нас: слово твердое, поэтому и суффиксы будут твердыми и так далее. Конечно, бывают исключения. Они касаются заимствованных слов (мұғалім, кітап). Но и тут есть простой выход из ситуации — ориентируйтесь на последний слог слова. Какой слог, такие будут и суффиксы. Как я заметил, сингармонизм настолько силен, что при разговоре гармония может распространяться на соседнее слово. Например: бері кел — бергель, алма кайда — алмағайда.

УДАРЕНИЕ

Непредсказуемое русское ударение — извечная проблема для иностранцев. В случае с казахским языком нам повезло. Здесь ударение фиксировано на последнем слоге. Особенно это радует, когда мы имеем дело с длинным словом. Учебники говорят, что это правило — закон. Однако я заметил, что в некоторых случаях (когда после частицы отрицания следует еще один слог) ударение смещается на предыдущий слог. Например: болмаАйды, келмеЕйді.

ГЛАГОЛ — В КОНЕЦ

Эту сложность облегчает правило: глагол в казахском языке ставится в конец предложения. Теперь нам остается найти подлежащее, затем второстепенные члены предложения, и картинка склеится воедино.

ТЮРКИЗМЫ

Сазан, кабан, деньги, товар — можно навскидку назвать пару десятков тюркизмов в русском языке. Когда ты видишь в тексте знакомые слова, которые ты никогда не заучивал, становится приятно. Кстати, несколько казахских слов я выучил через сербский язык. Например: ястук — жастык — подушка. В сербском немало турецких заимствований.

Надеюсь, мои выводы вам пригодятся. Всем удачи в обучении!

Кез келген адамның негізгі кәсібінен қолы боста көңілі сүйіп өзге де қосалқы бір істермен шұғылданатыны белгілі. Оны халықаралық ұғыммен «хобби» деп келдік. Енді оны «әуескерлік»... бәлкім, мейлінше түсінікті тілмен «ермек» деуге болар ма екен... Біреулер почта маркасын, шырпы этикеткасын, темекі қорабын, шылым тұтататын оттық түрлерін, әр елдің ақшасын, кеудеге қадайтын төсбелгі, автомобиль модельдерін... жинаумен әуестенеді.

Қайсыбіреу қабағын қарс түйе, қаламсабын жеп қоярдай тістелеп сөзжұмбақ шешеді.

Әлдекім ішкен асын жерге қойып кітап соңында жүреді. Олардың бірі сол кітапты үйіне жай ғана әкеле бермей, автор қолтаңбасымен қоса жинақтама са жаны жай таппайды. Мұндай әдеттердің өзі дендеп алса ес-түсті ұмыттыратын дерт іспетті ғой – шетелдік арақ-шарап, сыра түрлері қаптап келе бастағанда кей азаматтардың пәтеріне солардың көз тартқан бос шөлмектерін тасып, шайпау жеңгелерінен: «Немене, әкеңнің басына бөтелкеден күмбез орнатқалы жүрсің бе?!» деген сөз естігенін де көрдік.

Кім не десе де, әлдебір зиянды құмарлыққа жетелеп кетпесе, осы хоббидің қай-қайсының да жамандығы жоқ. Қайта, бұл адам ниетін әсемдікке, үйлесімге бұрып, неғұрлым белгілі тәртіпке, мағыналы тірлікке бастап отырмай ма. Және әрқайсының өзіндік рахаты да бар... Сайып келсек, құмарлық та – ермек, әрине. Мәселен, кейбіреу казинодан шықпайды немесе қарта ойнайды. Ондай мысалдардың бірін академик Серік Қирабаев ағамыз Ғабиден Мұстафин туралы естелігінде: «Қазір айтуға болатын шығар, кезінде қос Ғабен, Жұбан Молдағалиев төртеуімз проферансе ойнауға әуес едік» деп, қаламдастар арасындағы тартымды қатынасты жылы сезіммен еске ала отырып әдемі келтірген екен. Базбіреу қолөнермен айналысады, яки талаптыны өлең жазып, ән шығарады.

Спорт десе өліп қала жаздайтындар бар. Түсінде де тек балық көріп, қысы-жазы құрал-жабдығын арқалап, өзен-көл жағасынан шықпайтындар болады. Көпшілік кейінде ая салтымыз – құс көшіп, ит жүгірте сияқты ғұрыптарға бет бұра бастады. Сондай аң аулап, бой жазу әдетін Ғабит Мүсірепов «Қарлы жаңбыр астында», «Достар қалжыңы», «Қасқырды атқан қайсысы?» әңгімелерінде жазғаны аян.

Кей қаламгер ағаларымыздың жыл сайын тамыз бен қыркүйек асыға күтіп, жеміс пісе тауға шығып, шипалы шөптерді отап, өз қолымен сирек дәрі жасайтын әуескерлігі де тамсандырмай қоймайды...

Әйтеуір, ермектің түрі көп. Бізді бұл жолы жекелеген жазушы, актер ағайындардың сурет салу әдеті қызықтырды.

Қарап отырса, бірталай жылдардан бері үстелімнің тартпасында сондай туындылардың қатары топталып қалған екен. Кезінде іске жаратармын деп сақтасам керек. Бірақ материалды соңына түсе түбегейлеп зерттемеген соң «шикізат» аздық етіп, ысырылып қала берген сияқты. Бұлардың ішінде қаһарман Бауыржан Момышұлы атамыздың «Автопортреті», «Бір түннің тарихы» әңгімесіне өзі салған иллюстрациясы, белгілі жазушылар Қалмұхан Исабайдың, Сәкен Жүнісовтің мерзімді баспасөз беттерінде жарияланған суреттері, достық шарж қиындылары бар.

Қалың жұртшылыққа белгісіздеу дүниелер де кездеседі екен. Солардың бірнешеуі...

СТУДЕНТ ОЛЖАСТЫҢ
СУРЕТТЕРІ

Негізінен, сатиралық мәнерде салынған бұл кескіндемелер қолыма сонау 1989 жылы түскен еді. Әдебиетші Шапағат Жалмаханов мұны Олжас Сүлейменовпен

ызасы сол кездерден-ақ атойлап бой көтерген екен-ау деген ой қылаңдайды, Жас ақын уақыт ырғағын тек өлеңмен ғана емес, сурет тілімен де дәл бейнелеуге бейім болыпты. Ал оның сызбаларға түсірген ашы мысқылды не қазақша, не орысша келтірмей, көпшілікке ұғынықсыз

Қабыйлеттің

қатар оқыған қарағандылық ғалым Мейрамбек Иманбековтен алғанын айтып, маған берген-ді.

Алдындағы бірнеше кескіндемеден кәнігі маманның машығын танып қолтаңбасы. Елестеп, талант табиғатының ұқсастығы қайран қалдырған.

Негізгі мамандығы геолог Олжас та аудиториядағы графика-сызу сабақтарында көкейдегі кейбір ой ұшқынын кара тушьпен ақ қағазға түсіріп, маңайындағыларға ұстата берген секілді. Кейбірінің астына өзінің күні бүгінге дейін өзгермеген «Олж. Сул» дейтін қолын қойған. Әр бейненің тұсына ағылшынша «комментарий» түсірген.

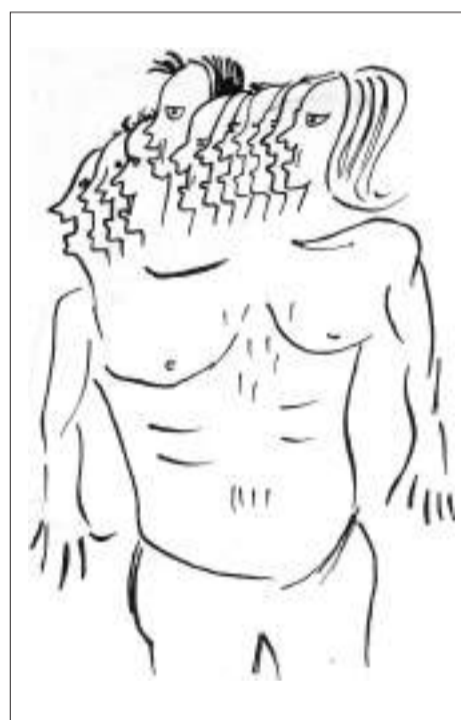
Бір қарасаң, бәлендей мәні жоқ сызбаларды сонша жыл сақтаған курстастың да ұқыптылығы дос талантына деген шексіз құрметін аңғартқандай...

Ағылшынша түсініктемелердің мағынасын тезірек ұқсанып келіп тіл білетін ағайға көрсетіп ем, ол:

— Олжастың суреттері дейсің бе-ей?! Болса болар, өзі сияқты пішіні тосын, қызық нәрселер екен... Бә-ле-е, боқауыз ғой мыналары түгел! Газетке бермексің бе осыны? Онда жедел жой мына жазуларды. Әйтпесе ұятқа қала жаздапсындар! — дейді.

Түсініксіз таңбаларды жайлап өшіріп отырып: «Тұздықты сөзді Олжекең де пайдаланған екен-ау!» деп күлкім келді.

Жас Олжастың өз заманындағы келеңсіз көріністерге, қоғамдағы тоғышарлыққа, надандыққа деген ашу-

шет тілінде жазуы да көп жәйттен хабар береді — көкейдегі көленкені шағын орта ішіне ғана жариялап отырса да болашақ күрескердің сана тұқырінде шегедей қағылған цензура талаптары тұрған.

Сонда Олжас графикаға неліктен жүгінді екен?

Бұл сауалдың жауабын іздерде шығармаларын үнемі қарапайым қалам-

мен жазған Ғабит Мүсірепов еске түседі. Заңғар суреткер жұмысқа кірісерде өз-өзіне келіп, буырқанған шабытты бір арнаға тоғыстырып, қаптаған қарындаштарын ұштап отырғанда алдын-ала айтылар ой-толғанысын да қоса ұштаған!

Сурет те Олжас үшін кейде поэзияға өткел, бастапқы идея жаршысы ретінде қызмет еткен.

Жалпы, кәсіби суретшілікті мұрат тұтпағанымен, әуескерлік мәнерден көш жер алыс кеткен студент Олжастың қолтаңбасы бұлардан да өзге туындыларының көп болғанын байқатады. Енді...

ҚУДАЙБЕРГЕННІҢ ҚЫЛҚАЛАМЫ

Бұдан жиырма алты жыл бұрын «Шартап» баспасынан белгілі театр және кино актері, «Тамаша» ойын-сауық отауының тарланы Құдайберген Сұлтанбаевпен сыр-сұхбат кітабы жарық көрді.

Кейіпкер болмысын жан-жақты зерттеу кезінде тіптен мән беруге тұрмайтын майда-шүйде, кішігірім са-

налатын құбылыстардың өзін назардан тыс қалдырмай, әрбір қасиетке шұқшия үнілуге тура келген. Сонда «от тұтатуға да талант керек» дегендей, актердің түрлі музыка аспаптарында жақсы ойнауымен қатар күнделікті тірлікті өзіне ұянаымы жоқ» тас қалаушы, балташы, ағаш шебері, сантехника... жұмыстарының бәрін бір өзі-ақ кәнігі мамандай шебер орындай беретіндігін көріп бас шайқағанбыз.

Ең қатты таңдандырғаны — Құдайберген суретші екен!

Мұнысына көңіл-күй екпінімен артығырақ айтып жіберді ме деп сеніңкіремегендей алақтап қалсам керек, Қудекең сезе қалып, күмәні сейілсін деді ме, қағаз-қаламды ала салып, лездің арасында оншақты адамның кескінін салып берді. Қолы-қолына жұқпай сүйкей-сүйкей салады екен. Сонда әр суретке 7-8 секундтан артық уақыт жұмсаған жоқ десем, өтірікші болмаймын.

Қарасаң — бәрі де әбден ысылған суретші қолынан туған кәдімгі достық шарж!

Әрине, мұндай шеберлікке жету үшін саусақтарын сүйелденгенше ұзақ жаттығу керек. Бәрінен бұрын мені актердің осы жанр теориясына мейлінше жетіктігі таңырқатты.

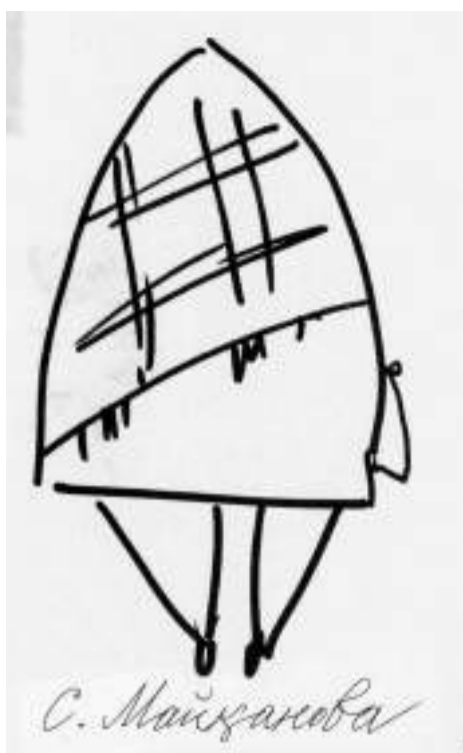
Шарж туралы профессор Темірбек Қожакев туралы дейді: «Шарж — француз тілінде әсірелеу деген ұғымды білдіреді. Ол екі элементтен — сурет пен текстен тұрады. Шарж суреті орындалу жағынан карикатураға жақын. Ол да композициялық құрылысы жағынан карикатураға ұқсайды. Онда да әсірелеу, бұрмалау, гипербола, гротескі элементтері болады. Бірақ мұның бәрі сырттай ғана ұқсастық. Ал мәні, мақсаты жағынан шарж карикатураға мүлде ұқсамайды...». (Т.Қожакев. Сатиралық жанрлар. — Алматы, «Мектеп» баспасы, 1983, 83-бет).

Осы шартты театр сахнасында, кино экранында сан алуан образдарды жеріне жеткізе бейнелеп, көрермен құрметіне бөленген Құдайберген жақсы біледі екен.

Ал мұндай қалыпты қағидадан ауытқымау үшін белгілі объектінің тұр-тұлғасы мен мінез-құлық ерекшеліктерін бақылаудағы қиындық сырын шаржшылар ғана жіті түсінетін болар. Көздеген кейіпкеріне: «Отыра тұрыңызшы, сіздің суретіңізді салып ала қояйын!» дейтін емес, оған маңайына жуытпайтын ғашығыңның жүзіне сонадайдан ұрлана қарағандай жалтақтап, ұзақ уақыт сырттай анди беру қайбір жеңіл жұмыс?!

Онда да қажетті «материалды» дөп басып, таба қойсаң жақсы. Тапқан «олжан»

■ ӘЗІЛ

Сырағаң айтқан екен...

Белгілі карикатурист-суретші Еркін Нұрзаханов ақын Сырбай Мәуленовке әлдебір уәде береді де, соңынан ол берген уәдесін орындамай, біраз уақытқа дейін ұмытып кетіпті. Сөйтіп жүргенде бірде Еркін көшеде Сырағаңа кезігіп қапты. Сонда Сырағаң шап беріп Еркіннің қолынан ұстай алып: Айналайын, Еркін балам, Уәдеңмен — көңіл алаң, Сен бүйтіп алдай берсең — Карикатуранды өзім салам, — деген екен.

Бір күні сатирик Садықбек Адамбеков Жазушылар одағының секция мәжілісінде өзінің жаңа комедиясын оқыпты. Комедия ұзақ екен. Мәжіліске қатысып отырған ақын Сырбай жалығып, жиі-жиі күле берсе керек.

— Ей, сен неге күлесің? — депті Садықбек Сырбайдың күлгенін жақтырмай. Сонда Сырбай күлкісін тыймай: — Комедия болған соң күлмегенде қайтеміз! — депті.

Қазақстан Жазушылар одағының басшылығына қос Ғабен — Ғабит Мүсірепов пен Ғабиден Мұстафин екі-екі реттен келгені баршаға аян (Екі жолы да Ғабитті Ғабиден ауыстырып отырған.) Бірінші хатшылыққа екінші жолы сайланғанда Ғабит Мүсіреповті қаламгерлермен «таныстыруға» сол кездегі Орталық Комитеттің хатшысы Н.Жанділдин ертіп келіпті. Бірінші хатшылыққа Ғабит Мүсіреповтің ұсынылып отырғанын айтып, дәстүр бойынша «қалай қарайсыздар?» дейді ғой.

Жиналған қаламгерлер бірінен соң бірі шығып, Ғабенді жер-көкке сыйғызбай мақтай бастайды. Сырбай Мәуленов ол кезде одақтанып партия ұйымының хатшысы екен, бір бұрышта үнсіз отырып қалыпты, соны байқаған Жанділдин:

— Бұл жөніндегі парткомның пікірін білсек деп едік, олардың пікірі қандай екен? — дейді Сырбайға шүйліп.

Сонда Сырағаң иығын бір қиқаң еткізіп, ырғатылып орнынан тұрыпты да:

— Бәрі де жөн ғой... Одаққа бастық болу осы Ғабеннен қалған шаруа емес пе еді... Бұл кісінің мінезі Памирдің ауа райы секілді: тым ыстық та болмайды, тым суық та болмайды. Үнемі жанға жайлы қоңыр салқын боп тұрады. Парткомның пікірі осы! — деп орнына қайта жайғасыпты.

Бір жиналыста Сырбай Мәуленовтің баяндамасына академик Мұхаметжан Қаратаев мін таға сөйлей келіп:

— Мен Сырбай балдыз болған соң әдейі батыра айтып тұрмын, — депті. Сонда Сырбай:

— Мұқа, бұл балдыздар мен жезделердің жиналысы емес қой, — деген екен.

бір қыры

СЕГІЗ ҚЫРЛЫЛЫҚТЫҢ СЫРЫ НЕДЕ?

Байқап қарасаныз, шын өнер адамдары табиғатының күрделі келетіндігіне, тынына көз жетеді. «Алтын шыққан жерді белден қаз» демекші, олардың жан сарайы да үніле түссеңіз әлем тылсымдығындай қызық құпияларын аша бастайтындай.

Жиырма тоғыз жасында «Давидті» жасап, жер жүзіне ғажап мүсінші ретінде әйгіленген Б.Микеланджело дарынды ақын екен. Р.Тагордың сегізқырлылығы да тандандырмай қоймайды. Ал, А.Пушкин, М.Лермонтов, Л.Толстойдың мектеп оқулықтарына жарияланып жүрген колтумаларымен әрбір шәкірт жақсы таныс деп ойлаймыз.

Кейде Ш.Айтматовтың «Жәмилә-

болса, бойға сіңіріп қайта-қайта эскизге түсіресің. Шаржда документализм болмайды, объекті келбетін ашатын штрихтарды ұтқыр дамытуың керек... әйтеуір, азап жетіп-артылады.

Міне, Құдайберген Сұлтанбаев бұл мектептің бәрінен ақырын аяңдай жүре ойдағыдай өтіп, ешбір қолтаңбамен шатыстырмайтындай стиль қалыптастырып үлгеріпті.

Ал, шынын айтқанда, мұндай қасиет жылда көрмелерін ұйымдастырып жүрген кейбір суретші азаматтардың өзінде кездесе бермейді...

Одан соң бүгінде актер ағамыздың тағы бір қырына куә болғанымыз бар — Қүдекен ерекше мәнерлі сұңғатшы (живописші) ретінде көрінді — сахналас әріптесі Бауыржан Ибрагимовтің портретін жазып, көпшіліктің алдында кейіпкеріне тарту етті.

«Өнерді үйрен де, жирен!» деген, бәлкім, осы шығар...

сындағы» суретші бала Сейіттің прототипі кім екен деп ойға батасың. Расында, кім екен сол? Шыңғыс ағамыздың өзі емес пе?!

Өнер жұлдыздарының ғажайып жан әлемі көңілдегі асындай мысалдар іздей берсек жөн болар еді. Бұл әңгімені өз топырағымызда туып-өскен таланттар төңірегінде де бөгелмей өрбіте беруге әбден болады.

Мәселен, Бауыржан ағамыздың жоғарыда аталған «Автопортретін» өзінен артық ешкім де салып бере апмайтындай көрінеді.

Қадыр Мырза Әли: «Егер мен ақын болмағанда, сөз жок, суретші болар едім» депті. Соған қарағанда, тұлғалы таланттың оны да игеруге мүмкіндігі көп болған.

Егер кезінде республика бейнелеу өнерінің өркендеуіне лайықты үлес қосқан дарынды суретші замандастарының еңбектерін жұртшылыққа кеңінен таныстырып, олардың қолтаңба қалтарыстарына зерделей үніле, құлаш-құлаш мақала жазған Әбіш Кекілбаев: «Мен өзім ешқашан да сурет салумен айналысып көрме едім» десе сенбес едік.

Кейінірек тағы бір тосын дерекке тап болдым — атақты актер, режиссер Асанәлі Әшімов те сонау балғын шағында суретші болуға талаптаныпты!..

Базбір оқырман: «Сонда бұл адамдар осынша жан-жақты болса, өнердің әр саласымен неге бірдей айналыса бермеген?!» — деп ойлау мүмкін. Біздің ойымызша, мұндай қабілет иелері сан алуан мүмкіндіктерін ерте аңғарғанымен, келе-келе көбірек ұнаған немесе өздері айрықша икемді саланы тандап алады да, тек соған ден қояды, бүкіл саналы ғұмырын соған бағыттайды. Өйткені кез келген өнер түрі тек өзіне ғана бүтіндей, алаңсыз берілуді талап етеді. Содан соң әркімге белгілі қағида бар — екі қайықтың артынан ұстау қашанда қатерлі. Мысалы, дарынды режиссер, талантты актер, қабілетті қаламгер ретінде танылған Василий Шукшин туралы жазушы Леонид Леонов: «Оған осы бесаспаптық көп зиянын тигізді. Творчестволық күшті төгіп-шашпай, бір арнаға тоғыстырғанға не жетсін!» депті.

Өкінішке орай, бізде жоғарыдағыдай айтулы таланттар көп болғанымен, ертеңгі болашағымыз дейтін жас жеткіншектеріміздің өзін жазира жағалауға, кемел кеңістікке шығаратын өнерге мұрын шүйіре қарайтыны қынжылтады.

Мүмкін ең қауіпті нәрсе сол шығар?!.

Құлтөлеу МҰҚАШ.

- О.Сүлейменовтің ертеректе салған кескіндемелерінің бірқатары.
- Қ.Сұлтанбаевтың шарждары.

